

ZBIGNIEW BABIK

UNIwersytet Jagielloński w Krakowie

PRÓBA OCENY SKUTECZNOŚCI
ROZPOZNAWANIA ETYMONÓW
APELATYWNYCH I ANTROPONIMICZNYCH
W UN-OWSKICH MATERIAŁACH
Z POW. WADOWICKIEGO.
CZĘŚĆ II: ONIMY, NAZWY NIEJASNE, WNIOSKI¹

Niniejszy tekst stanowi właściwą część dwuczęściowego opracowania poświęconego charakterystyce UN-owskiego nazewnictwa geograficznego powiatu wadowickiego (część pierwszą ogłoszono rok wcześniej²). W pierwszej części podjęto próbę wydzielenia leksyki apelatywnej utrwalonej w toponimach powiatu, a zabieg ten miał stanowić tło dla właściwej części analizy, polegającej z jednej strony na próbie scharakteryzowania antroponimicznych etymonów nazw z punktu widzenia ich obecności w podstawowych wykorzystywanych źródłach, a z drugiej strony – na ukazaniu związku ich geografii z lokalizacją pochodnych nazw. Zgodność geografii pochodnych nazw geograficznych z geografiami nazwisk traktowano przy tym jako podstawową obok formy przesłankę potwierdzającą trafność zestawienia etymologicznego (toponimy powstają od określeń ludzi zamieszkujących ten sam w przybliżeniu teren)³.

W pierwszej części nie odwoływano się w zasadzie do istniejących czy nowych systemów klasyfikacji, uznając to zagadnienie za drugorzędne przy analizie etymo-

¹ Autor składa podziękowania panu Piotrowi Malacie, autorowi bloga *Chocznia kiedyś* (<https://chocznia-kiedys.blogspot.com>), za odbyte wiosną 2021 r. konsultacje mailowe oraz przekazane informacje i materiały.

² Z. Babik, *Próba oceny skuteczności rozpoznawania etymonów apelatywnych i antroponimicznych w UN-owskich materiałach z powiatu wadowickiego. Część I: Wstęp, apelatywy*, „Onomastica”, 2021, t. LXV, nr 1, s. 193-216. Wspomniany tam apelatyw *remiza* trafił do toponimii zapewne w notowanym w polszczyźnie i innych językach znaczeniu ‘śródpolny lasek jako ostoja zwierzyny łownej’, nie (jak podano) *‘ambona myśliwska’. *Okrajek* funkcjonuje także w terminologii naukowej w znaczeniu ‘forma roślinności na pogranicza lasu i pól lub łąk’ (<https://pl.wikipedia.org/wiki/Okrajek>) [dostęp: 1 XII 2022 r.].

³ Osobno potraktowano ojkonimy, które ze względu na znacznie wcześniejsze, zwykle sięgające średniowiecza początki wymykają się weryfikacji etymonów prowadzonej taką metodą. Scharakteryzowanie struktury nazw wsi i bardziej szczegółowe studia nad kilkoma z nich przeniesiono do innego artykułu, pod innym tytułem.

nów apelatywnych, wprowadzające zresztą komplikacje w obliczu dwójakiej zazwyczaj motywacji nazw wielowyrazowych o strukturze grup atrybutywnych i niektórych złożań. Również tutaj schodzi ono na dalszy plan, a strukturyzacja materiału poddawanego analizie została poprowadzona według kryteriów formalnych. Istniejące systemy klasyfikacji nazw innych niż typowe ojkonimy (mikroojkonimy, nazwy terenowe, w tym hydronimy itd.) nie mogą bowiem w pełni zadowalać i wymagają modyfikacji, jaka od stosunkowo wysokiego poziomu hierarchii⁴ powinna oprzeć się na klasyfikacji etymonów, czyli tych elementów nazw, które są do nich przypisane na trwałe (tożsamość implikuje tutaj współrzędność; zmianę części rdzennej na inną traktujemy jako równoznaczną ze zmianą nazwy). Dotychczasowe podejścia⁵ nawiązywały zazwyczaj do systemu Taszyckiego, który na pierwszym etapie dzielił nazwy geograficzne na pierwotne określenia ludzi i określenia terenu, jakkolwiek również w tej drugiej grupie dominowały formacje, których jedynymi etymonami w obliczu elipsy członu określanego dzierżawczych nazw przymiotnikowych pozostawały ostatecznie onimiczne określenia ludzi. Podział taki, istotny może dla historyków średniowiecza (i od nich zresztą zapożyczony), filozofów czy teoretyków onomastyki, sprawdzający się nieźle przy klasyfikowaniu starszych ojkonimów polskiego obszaru językowego (choć i tu można było wskazywać wyjątki wahań między współrzednymi postaciami dzierżawczą i patronimiczną lub rodową), nie był jednak istotny z punktu widzenia tworzenia i funkcjonowania nazw w nowszych czasach. W wielu wypadkach formacje należące do przeciwstawnych klas usytuowanych u samego szczytu tej klasyfikacji współfunkcjonują tu jako używane w różnych kontekstach gramatycznych współrzedne nazwy tych samych obiektów (dobrze zaświadczone w nazewnictwie powiatu współlistnienie dzierżawczej postaci mianownika i rodzinnej przypadków lokalnych, w tym dopełniacza, np. *Žyckovo*, ale *do Žyččik*). Umieszczenie takich wypadków we wspomnianym systemie klasyfikacyj-

⁴ Wydaje się, że najpierwotniejszy podział powinien odróżniać nazwy jasne od niejasnych (tych, których ostatecznie nie decydujemy się interpretować), zaś jasne dzielić najpierw na powstałe na gruncie dominującego na danym terenie systemu językowego i inne (substrat, adstrat itd.). Pewne kryteria formalne muszą także poprzedzać kryteria etymonowo-etymologiczne (np. podział na nazwy zawierające jeden i dwa lub więcej morfemów leksykalnych, które mogą należeć do przeciwstawnych klas etymonów).

⁵ Por. przegląd u Aleksandry Belchnerowskiej, *O klasyfikacji nazw terenowych*, „Slavia Occidentalis”, 1991-1992, nr 48-49, s. 13-17.

Z wymienionych na s. 13 na szczególne słowa krytyki zasługuje sformułowana przez Marka Kornaszewskiego (*W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica”, 1986, t. XXX, s. 5-15) propozycja oparcia się na kryterium, o którym dzisiejszy badacz nazwy może powiedzieć akurat najmniej, czyli konkretnej roli eponima (-u) w okolicznościach jej powstania (znaczenie „motywacyjne” nazwy). Dziwi w niej brak wyobraźni podpowiadającej, że taki schemat miałby może zastosowanie jedynie do klasyfikacji zbiorów nazwicznych gromadzonych wraz z pochodzącymi od informatorów eksplikacjami. Dzisiaj, po upływie dalszych kilkudziesięciu lat, można stwierdzić, że polska toponomastyka nie ma – i raczej już nie wytworzy – takich większych zbiorów nazw zebranych od ich użytkowników wraz z „etymologiami ludowymi”. Dziwi także ufnosć pokładana w adekwatność objaśnień „motywacyjnych” pozyskiwanych od informatorów.

nym wymagałoby arbitralnego oparcia się na wybranych postaciach (np. mianownika). Niewątpliwie lepszy jest zatem podział prymarnie dzielący nazwy według onimizacji lub apelatywnego statusu ich etymonów⁶. Odwołuje się on do rzeczywistej praktyki onomastów, polegającej na żmudnym w niektórych wypadkach „negocjowaniu” ostatecznego rozwiązania ze spełniającymi brzegowe kryteria formalne etymonami lub takie rekonstruującej (z tej racji można byłoby go nawet roboczo nazwać „warsztatowym”)⁷. Odwołuje także do faktu, że źródła, w których owych etymonów poszukujemy, stanowią zazwyczaj osobne publikacje (konkretne słowniki leksyki albo apelatywnej, albo onomastycznej). W analizie grup nazw wyodrębniających się formalnie nawiązują natomiast do powszechnie zrozumiałej terminologii wykorzystywanej przez istniejące klasyfikacje (używam terminów „nazwa deminutywna”, „relacyjna”, „lokalizująca”, „importowana” itd.).

W dalszym ciągu przeanalizowano serie toponimów uporządkowane według kryterium nazwotwórczego⁸, w których znalazły się nazwy pochodzące od antroponimów. Są to struktury na *-ówka, -owa, -ów, -owo, -owiec, -izna, -ina, -ka, -owski, -i, -ec, -ula*, typy pluralny i bezafiksalny. W bardziej elastyczny sposób potraktowano struktury na *-ak* i *-oń*. Jako swego rodzaju tło przedyskutowano nazwy odtoponimizacyjne i importowane. Zamieszczono też uwagi poświęcone nazwom uznanym ostatecznie za niejasne lub prawdopodobnie dawne.

Do poszczególnych nazw próbowano następnie wyszukiwać etymony w postaci nazwisk, najpierw o ortografii zgodnej ze standaryzacjami, w dalszej kolejności biorąc pod uwagę także warianty ortograficzne⁹. Podstawowym źródłem stał się *Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku* z 2003 r., zawierający

⁶ Takim prymarnie dychotomicznym schematem klasyfikacyjnym posługiwała się w niektórych swych pracach Ewa Rzetelska-Feleszko (np. *Wielkopolskie nazwy geograficzne z suf. -ica do końca XVI w. II. Nazwy terenowe i wodne*, „Slavia Occidentalis”, 1978, nr 35, s. 35-67 i in.), dzieląc konkretne typy formalne. Znaczenie klasyfikacji na podstawie etymonów honorują także współcześnie dość często wykorzystywane klasyfikacje ojkonimów Henryka Borka (np. *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1984, s. 31-33) czy anojkonimów Roberta Mrózka (np. *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990, s. 135-146 i *passim*).

⁷ Spotykane niekiedy określenie „klasyfikacja fuzyjna” nawiązuje do kompromisu między klasyfikacją Witolda Taszyckiego i „strukturalno-gramatyczną” klasyfikacją Stanisława Rosponda – małą przydatność oryginalnej postaci tej ostatniej pokazała dosadnie sama praktyka badawcza.

⁸ Kryterium to nie daje się zastosować całkiem ściśle, w niektórych wsiach, jak wspomniano, funkcjonowały bowiem paradygmaty supletywne nazw odosobowych, łączące formacje derywowane (zwykle mianownika) z pluralnymi lub (rzadziej) syngularnymi postaciami nazwiskami używanymi w przypadkach lokalnych (por. maszynopis pow. wadowickiego). W zamieszczonych w tomiku standaryzacjach stan ten został całkowicie zatarty. Tutaj oparto się zatem na postaci mianownika.

⁹ Stwierdzono przy tym, że sporo nazw ustandaryzowano w tomiku wadowickim niezgodnie z obowiązującą pisownią (a nawet brzmieniem) motywujących je nazwisk (*Choczówka, Chomłówka, Giermotka, Kuborków Las, Masiorka, Merkowo, Nogietówka, Pagórek Ramętowski, Rzyczkowa, Służyny, Sordelówka, Suswałówka, Śpiwówka, Tomilkówka, Zabaszczyzna*, zapewne też *Błaszówka, Chadejówka, Cherpakówka, Czyczerówka, Godalówka, Kaczonówka, Kapiniówka, Kocurówka, Krzyska, Kuckoń, Lendwok, Prejsówka, Rysówka, Sabokówka*). Wynikło to głównie z braku (w latach 50. i 60. XX w.) dostępu badaczy do pełnych zbiorów nazwisk i informacji o ich lokalizacji.

lokalizację do poziomu powiatu (w granicach z 2002 r.). W przypadku zaświadczenia nazwiska w pow. wadowickim (użyto przy tym formuły „: *Balon* [loco] 226”, gdzie 226 to liczba nosicieli w tym powiecie) danych z innych powiatów nie przytaczano¹⁰. W przypadku znalezienia nazwisk w powiatach sąsiadujących użyto formuły „i in.”, jeśli nazwiska występowały także poza nimi. W przypadku poświadczeń tylko poza tym kręgiem powiatów wskazywano konkretne powiaty czy miasta lub, w razie zbyt dużej liczby takich powiatów, (współczesne) województwa.

Nazwisk, których zbiór ten nie zawiera, próbowano w dalszej kolejności poszukiwać w *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, w przeciwieństwie do poprzedniego notującym także pewne nazwiska wymarłe przed początkiem lat 90. XX w. Kolejną instancją było opracowanie Teresy Kolber¹¹, które dostarczyło jednak zaskakująco mało „deficytowych” informacji dotyczących nazwisk z dzisiejszej perspektywy wymarłych¹². Kilku nazwisk, których nie udało się zidentyfikować w żadnym z wymienionych źródeł, poszukiwano w *Słowniku staropolskich nazw osobowych* i *Antroponimii Polski od XVI do końca XVIII w.*¹³, wreszcie we współczesnych zasobach internetu za pośrednictwem wyszukiwarek (tą drogą natrafiono m.in. na kilka przytoczonych tu opracowań źródłowych), także w antroponimii krajów sąsiednich. Siegnięto też do genealogicznej bazy danych Geneteki¹⁴. Mimo tak szerokich (zwłaszcza jeśli porównać je z możliwościami dostępnymi badaczom jeszcze kilka dekad wcześniej) możliwości poszukiwań istnienia kilku rekonstruowanych na solidnych podstawach antroponimów nie udało się zadowalająco potwierdzić, nawet w perspektywie ogólnopolskiej.

Najbardziej typowym formantem dzierżawczym jest na tym terenie *-ówka*. Część nazw na *-ówka* może pochodzić od starszych struktur na *-owa*, ale większość utworzono niewątpliwie seryjnie już usamodzielnionym formantem. Niektóre toponimy

¹⁰ Ze wszystkich tych nazwisk tylko *Buldończyk* nie wystąpił poza pow. wadowickim.

¹¹ T. Kolber, *Motywacja i struktura nazwisk dawnego dekanatu wadowickiego. Część I – analiza, Część II – słownik*, Kraków 2008. Ze względu na bardzo liczne odniesienia zmuszony byłem wprowadzić dla tego źródła jednolitego skrót „K”. Formuła typu „K 16 par. An etc.” oznacza, że dane nazwisko na s. 16 drugiej części opracowania T. Kolber zaświadczone w ówczesnych parafiach Andrychów etc. Skrót „aut” oznacza autopsję autora (zetkniętą się z nazwiskami w konkretnych miejscowościach).

¹² Opracowanie T. Kolber nie obejmuje części peryferii powiatu, należących do innych dekanatów (materiał pochodzi z 29 wobec ok. 85 miejscowości ogółem w powiecie). Częściowo tłumaczy to może brak nazwisk używanych tylko w tych wsiach (zwłaszcza w okolicach Kalwarii Zebrz.).

¹³ W obu tych opracowaniach nie znalazłem jednak żadnego z postulowanych nazwisk, których nie notowały pozostałe źródła wykorzystane w artykule.

¹⁴ <https://geneteka.genealodzy.pl/index.php?op=se&lang=pol> [dostęp: 1 XII 2022 r.].

na -ówka pochodzą zapewne bezpośrednio od nazwisk na -owski (a więc z derywacją wymienną¹⁵; opis formalny ich derywacji nastęrcza problemy). Nazwy na -ówka znajdując pokrycie w nazwiskach zarejestrowanych na terenie powiatu w następujących wypadkach: *Balonówka* BkaI; p. i ł. Bab : *Balon* 226 (An aut.; K 16 par. An, BaŚ, Cho, Fr, In, Kl, Ra, Wa); *Bańdurówka* Ski : *Bańdura* 52 (K 19 tylko *Bandura* par. An, Wa); *Bielówka*¹⁶ l. Jsz : *Biel* 119 (K 36 par. An, Cho, Fr, In, Pb, Sp, Wa); *Bieńkówka* In, cz. i p. Sk : *Bieniek* 59 (K 39 par. An, Fr, In, KlG, Wa); *Brańkówka* Zg : *Brańka* 376 (K 58 par. Cho, In, Kl, Pwś, Ra, Wa, Wp); *Buchałówka* cz. i p. Kcz : *Buchała* 55 (K 65 par. An, Fr, Wa, Wp); *Budówka* Suł i Zgk : *Buda* 285 (Suł i Tg aut.; K 67 par. An, Cho, Chst, Fr, In, Kcz, Kl, Ra, Wa); *Burkówka* dol. Jr : *Burek* 24 (K 72 par. Ks, Sp, Wit, Zgk); *Bylicówka* cz. i p. Zw : *Bylica* 163 (An aut.; K 76 par. An, Cho, In, Ks, Pwś, Wa, Wp, Zgk); *Chmielarzówka* Zk : *Chmielarz* 61 (K 85 par. Wa); *Chomłówka* Tg, Kcz : *Homel* 132 (K 219 par. An, Cho, Fr, Kcz, Ra, Tł, Wa, Wp); *Cyprówka* cz. i p. Łś : *Cyper* 10 (K 107 par. Fr, Wp); *Dobiszówka* Zg : *Dobisz* 21; *Dudówka* Jsz : *Duda* 60 (K 129 par. Chst, In, KlD, Pb, Ra, Tł, Wa); *Durówka* Db : *Dura* 80 (K 131 par. An, Fr, Wa); *Duszówka* Zk : *Dusza* 8 (K 131 par. An, BaD, Cho, Ry, Wa); *Dyduchówka* ŚP : *Dyduch* 91 (K 133–134 par. Fr, Ra, Wa, Wp, Zgk); *Dzidkówka* Sk : *Dzidek* 179 (An aut.; K 136 par. Mie, Pwś, Sp); *Dziedzicówka* cz. i p. Iz : *Dziedzic* 235 (An aut.; K 136 par. An, BaD, In, Lg, Pb, Wa, Wit, Wp, Zgk); *Fabrówka* cz. i p. BaŚ : *Faber* 284 (An aut.; K 141 par. An, BaD, BaŚ, Kl(G), Wa); *Farówka* Tg : *Fary* 25 (K 141 par. Wp, Zgk); *Filkówka* cz. i p. BaŚ : *Filek* 379 (K 147 par. BaD, BaŚ, Fr, KlG, Lg, Pb, Ra, Ry, Wa, Wo); *Fireczkówka* Wys : **Fireczek* < *Firek* 8; *Fraśówka* cz. i l. Zgk : *Fraś* 127 (An aut.; K 153–154 par. An, In, Fr, Wa, Wp, Zgk, Zy); *Fujawówka* l. Tg : *Fujawa* 82 (K 156 par. An, Wp); *Gałkówka* l. Prz : *Gałka* 13 (K 160 par. Wa); *Gałek* Kr 5, mKr 94, Su 6); *Gawędówka* Kcz : *Gawęda* 226 (Suł i And aut.; K 165 par. An, Cho, KlG, Pwś, Ry, Sp, Wa, Wo, Zgk); *Gębalówka* Zk : *Gębala* 197 (K 169–170 par. Pb, Wit, Wa); *Gierkówka* cz. i p. Tg : *Gierek* 126 (An aut.; K 172 p. Ks, Li, Pwś, Sp, Wa); *Gizówka* Ski : *Giza* 14 (K 173 par. Cho, Ks, Pwś, Ry, Sp, Wo, Zy); *Grucówka* ŚP : *Gruca* 9; *Hatalówka* Rz : *Hatala* 164 (Suł. aut.; K 212 par. Fr, In, Pb, Wa, Wp); *Hornikówka* cz. i p. Lg : *Hornik* 30 (K 220 par. Bab, KlD, Lg, Wa, Wit); *Jurówka* l. Wp : *Jura* 131 (An aut.; K 243 par. An, Cho, In, Kl, Ra, Sp, Wa, Wp); *Kajfaszówka* l. Pwś : *Kajfasz* 133 (An aut.; K 248 par. Pb, Ra, Wa, Wit); *Karpowiczówka* cz. i p. Zg : *Karpowicz* 3; *Kocurówka* cz. i p. BkaI : *Kocur* 9, *Koczur* 287 (Wp aut.; K 279 par. An, Cho, Fr, In, Wa, Wp); *Konikówka* Jsz : *Konik* 13; *Koźbialówka* cz. i p. Łę : *Koźbiał* 109 (K 301 par. Fr, Wa); *Krausówka* ŚP : *Kraus* 89 (K 304 par. An, Ra,

¹⁵ Na terenie powiatu brak motywowanych takimi nazwiskami struktur na -(ow)skówka, znanych z innych części Podkarpacia.

¹⁶ Por. jednak Z. Babik, *Próba oceny...*, s. 197.

Wa, Wo); *Krupówka* Zg : *Krupa* 76 (K 310 par. An, Cho, Fr, Kl, Ks, Lg, Pb, Ra, Sp, Tł, Wa, Wit); *Lypikówka* cz. i p. Iz : *Lypik* 59; *Lysoniówka* Suł : *Lysoń* 661 (An, Suł aut.; K 365 par. An, Fr, In, Wa, Wp, Zgk); *Machówka* cz. i p. Ma : *Mach* 18; *Madejówka* cz. i l. Lś, cz. i p. Iz : *Madej* 204 (K 359 par. BaŚ, Cho, In, Tł, Wa, Wit); *Madoniówka* Wys : *Madoń* 33 (K 359 par. Wo); *Magierówka* In : *Magiera* 213 (An aut.; K 360 par. An, Fr, In, Lg, Tł, Wa, Wp); *Makówkówka* Zk : *Makówka* 111 (K 364 par. Wa); *Marcówka* cz. i p. Ski : *Marzec* 20 (K 370 tylko *Marc(z)ak* par. Wo); *Matyjówka* nż. Lś : *Matyja* 17; *Miarkówka* : *Miarka* 157 (An aut.; K 386 par. An, BaD, BaŚ, Cho, Fr, In, Ra, Wa, Wp, Zgk); *Migówka* cz. i p. Iz : *Migo* 5; *Młockówka* Rz¹⁷ : *Młoczek* 238 (An aut.; K 397 par. An, Fr, In, Kcz, Wa, Wp); *Moskałówka* cz. i p. BaŚ : *Moskała* 439 (K 403 par. BaD, BaŚ, Wa, Wo); *Nogietówka* Lś : *Nagiet* 6; *Paluchówka* rz. Pn : *Paluch* 97 (An aut.; K 438 par. An, Fr, In, Pb, Sp, Wa); *Pałusówka* Ski : *Patus* 3; *Pankówka* Suł : *Panek* 98 (Suł aut.; K 440 par. An, BaŚ, Fr, In, Wa, Wp, Zgk); *Patykówka* Jr : *Patyk* 5 (K 444 par. An, Kl, Sp, Wa); *Piernikówka* p. Gce : *Piernik* 22 (Suł aut.; K 453 par. Pb); *Piętakówka* cz. i p. Stro : *Piętak* 32 (An aut.; K 456 par. Pwś); *Pocielejówka* Ski : *Pocielej* 53 (K 464 par. Wa); *Polakówka* p. Gce : *Polak* 519 (An aut.; K 467 par. An, Bab, BaŚ, Chst, Fr, In, Kl, Ra, Wa, Wp, Zgk); *Pułkówka* Zk : *Pułka* 169; *Pytlówka* cz. i p. Ks : *Pytel* 290 (An aut.; K 482 par. An, Bab, In, Pb, Tł, Wa, Wp, Zgk); *Radwanówka* Kz : *Radwan* 507 (K 484 par. Bab, In, KlD, Wa, Wit, Wo, Wp); *Rysiówka* cz. i p. Tg : *Rys* 24 (K 500 par. An, Pb, Wa); *Ryskówka* Jsz : *Ryszka* 17 (też *Ryska* Ośw 35, Chrz 17, BB 2); *Smazówka* cz. i p. Zgk : *Smaza* 376 (An aut.; K 524 par. An, In, Kcz, Ks, Wa, Wp, Zgk); *Smolcówka* Zgk : *Smolec* 209 (An i Zag. aut.; K 524 par. An, Cho, In, Ra, Wa, Zgk); *Sobkówka* ŚP, p. Zw : *Sobek* 2; *Sordylówka* Rz i *Sordelówka* Kcz : *Sordyl* 881 (An i Wp aut.; K 531 *Sordyl* lub *Sordel* par. An, In, Lg, Tł, Wa, Wit, Wp)¹⁸; *Studlikówka* g. i p. Wp : *Studlik* 3 (K 548 par. In, Wa, Wp); *Suswałówka* cz. i p. Zgk : *Susfał* 76 (K 553 oba warianty par. Zgk); *Suwajówka* cz. i p. Lck : *Suwaj* 15; *Śmietanówka* cz. i p. Gł : *Śmietana* 10 (K 575–576 par. Ra, Sp, Wa); *Śpiwłówka* Zk : *Śpiwla* 37; *Świątkówka* cz. i p. Zgk : *Świątek* 129 (K 577 par. An, Cho, In, Kl(G), Wa, Wo, Wp, Zgk); *Turkówka* cz., g. i p. Iz : *Turek* 253 (K 593 par. An, Cho, Fr, In, Lg, Mie, Ry, Wa, Wit, Wp); *Twardoszkówka* Sk, p. Iz : *Twardosz* 64 (K 594 par. In, Wa); *Tylówka* l. KlG : *Tyl* 20; *Wagówka* ł. i krz. ZaM : *Waga* 33 (K 601 par. BaD, In, Ra, Tł, Wa); *Wawrzynówka* cz. i p. Tg : *Wawrzyn* 35 (Suł aut.; K 608 par. An, Cho, Wa, Wp); *Wąsikówka* Jsz : *Wąsik* 65 (K 609 par. Fr); *Wodniakówka* Zg : *Wodniak* 101 (K 624 par. BaŚ, Kl, Ry, Tł, Wa); *Wojewodówka* Rz : *Wojewoda* 11 (K 625 par. An, Wp); *Worytkówka* Zk : *Worytko* 183 (K 631 par. BaD, Tł, Wa).

¹⁷ W teście wsi nazwa przysiółka *Młocki* (p. niżej). Nazwisko zaświadczone w Rz od 1717 r., por. <http://parafiarzyki.pl/historia/historia-wioski-rzyki/> [dostęp: 1 XII 2022 r.].

¹⁸ *Sordel* tylko Jelenia Góra 5.

Dalszych kilkanaście zarejestrowano w powiatach bezpośrednio sąsiadujących z wadowickim (wliczając tu także skądinąd kosmopolityczne w skali ogólnopolskiej miasto Kraków – formalnie biorąc, wewnątrz pow. krakowskiego): *Dalachówka* Wit : *Dalach* mKr 24 i in.; *Godnówka* Ski : *Godny* Kr 2, mKr 7 i in.; *Grzędzielówka* Kz, Kcz : *Grzędziel* Ciesz. 7, mBB 4 i in. (w SNP i K 195 z pow. loco tylko postacie z -ą-); *Kaczakówka* cz. i p. Lś : *Kaczak* mKr 2 i in.; *Kaczonówka* l. Tg : *Kaczan* mKr 6, Cie 4 i in.; *Kaprówka* cz., g., l. Tg : *Kaper* mKr 2, woj. dlnśl., lubel., maz., zpom.; *Krajkówka* Jsz : *Krajka* Chrz 8, mKr 4 i in.; *Nagłówka* Lś : *Nagły* Kr 18, mKr 9 i in.; *Repciówka* Ski : *Repeć* Ośw 11, mKr 17, My 7 i in.; *Prejsówka* g. Mu : *Preiss* Ośw 3, mKr 12 i in., *Preis* Kr 3, mKr 14 i in., *Prejs* wszystkie woj. poza młp. [!]; *Sabokówka* Zk : *Sabak* mKr 18 i in., *Sabok* pow. woj. (dln)śl., op., wlkp., lubus., łódz., maz.; *Samcówka* cz., p. i g. Ze : *Samiec* Kr 7, mKr 59, Cie 65 i in.

Kilka dalszych potwierdzono dla wsi powiatu w przeszłości (*Błaszakówka* KZ : *Błażek* Chrz 2, mKr 4, Ży 2, Cie 3, ale K 45 par. In, Wa; *Buldonówka* Kcz : *Buldon* Ośw 2 i in., ale K 70 par. Cho, Fr, Kcz (i *Buldończyk* loco 38, An aut.); *Choczakówka* (PRNG *Haczakówka*) cz., p. i st. Zgk : *Haczek* Ośw 86, mKr 7, Ży 128, BB 84, mBB 66, ale K 204 par. An, Cho, Wa, Zgk; *Czumówka* Wa : *Czuma* mKr 33 i in., ale K 106 *Cumka* f. < **Czuma*? Wp; *Hulakówka* cz. i p. Zgk : *Hulak* mKr 5, Ży 5, BB 4 i in., ale K 221 par. Zgk); *Kwapinówka* cz. i p. KID : *Kwapin* mKr 5, Gdańsk 2 (ale K 333 par. KIG); *Tomolikówka* Jsz : *Tomalik* Ośw 17, Ży 8, BB 77, mBB 65 i in., ale K 587 par. Pb; *Wajdówka* Stry : *Wajda* Ośw 41, Chrz 12, Kr 25, mKr 324, My 30, Ży 108, BB 37, mBB 65, ale K 601–602 par. An, Pb, Wa, Wit).

W dalej położonych powiatach (wliczając miasta konurbacji górnośląskiej) mamy zaświadczone kolejne nazwiska: *Banówka* Jsz, ŚP¹⁹ : *Ban* pow. woj. dlnśl., lubus., łódz., maz., *Bana* pow. tczewski i bartoszycki; *Brańczakówka* cz. i p. BkaI : *Brańczak* pow. pucki 1; *Brejnówka* Pn : *Brejna* Katowice 3, Tychy 4 i in.; *Frańcówka* l. Wys. : *Franiec* pow. bełchatowski; *Gałuszówka* cz. i p. Wys : *Gałusza* pow. nowotarski i niektóre pow. woj. (dln)śl., (kuj.)-pom., maz. i pdk.; *Godalówka* cz. i p. Zk : *Godala* pow. tomaszowski, *Gadała* pow. krośnieński i m. Krosno; *Krupinówka* BaŚ : *Krupina* Dąbrowa Górni. i Sosnowiec, *Krupin* Sopot; *Rzędziówka* Mu : *Rzędzia* (olsztyńskie, dziś wymarłe²⁰). *Malta* (: *Maltówka* Ski) jako nazwisko występuje dziś w odległych częściach Polski (pow. goleniowski, nidzicki, nowosolski, miasta Wałbrzych i Warszawa), ale w powiecie poświadczono pochodne nazwisko *Malciak* 10 (K 365 par. BaŚ, KID). *Chadeja* (: *Chadejówka* Lś) występuje dziś tylko w pow. bytowskim, ale *Słow-*

¹⁹ Tu też *Banowe Gaje* l.

²⁰ *Słownik nazwisk współcześnie...*, t. VIII, s. 239. W Genetece tylko z mazowieckiego i świętokrzyskiego.

nik nazwisk *współcześnie...* (t. IV, s. 12) dokumentuje także formy *Hadej* z dawnego woj. miejskiego krakowskiego (wg Geneteki chodziłoby o wieś Przeginia), *Hadeja* z krakowskiego i tarnowskiego (wszystkie dziś wymarłe). *Bronerówka* p. Wit (: *Broner* Łódź, Gdańsk oraz pow. malborski i kartuski, *Bronner* woj. śl., łódz., pdk.) pochodzi od żydowskiego nazwiska *Bron(n)er*, którego nosiciele przybyli do pobliskich Wadowic w XIX w.²¹. Niepewne jest brzmienie *Smolkówka* BaŚ (na mapie *Ziemia Oświęcimska* jako *Smólkówka*): *Smolka* poza woj. młp. (ale K 526 *Smółka* par. Wa).

Kilka nazw może pochodzić od zdrobnionych lub spieszczonych imion względnie pochodnych od nich nazwisk: *Bartkówka* ŚP : im. *Bartek* (*Bartłomiej*), ale nazwisko *Bartek* m.in. Cie 24 (K 23 par. Ra); *Filipówka* cz. i p. Bab : im. *Filip*, ale i nazwisko *Filip* loco 8 (K 147 par. In, Tł, Wa, Wit); *Ignasiówka* ŚP : im. *Ignas* (*Ignacy*), ale nazwisko *Ignas* m.in. Kr 2; *Jurkówka* Ski : im. *Jurek* (*Jerzy*), ale nazwisko *Jurek* loco 102 (K 244 par. In, Kl, Wa, Wo, Zy); *Lewkówka* In : im. *Lewek* / *Lewko* (żydow.), ale i nazwisko *Lewek* Ośw 10, Su 2, mKr 13 i in. (K 343 par. Wa); *Pawlikówka* cz. i nż. Zg; Stry; cz. i p. StG : *Pawlik* (*Paweł*), ale nazwisko *Pawlik* loco 456 (K 446 par. BaŚ, Fr, In, Ks, Lg, Pb, Pwś, Sp, Tł, Wa, Wo); *Witkówka* KID : *Witek* (*Witold*), ale nazwisko *Witek* loco 181 (K 621 par. Fr, Ks, Lg, Pwś, Ra, Tł, Wa, Wit, Wo). Zaliczyłbym tu również nazwę *Siaśkówka* Gce : *Siasiek* antroponim nieoficjalny (*Stanisław*)²² – nazwisko *Siaškiewicz* (m.in. mKr 6, Nowy Targ 116) może sugerować funkcjonowanie tego antroponimu także jako metrykalnego nazwiska w tej części Małopolski²³.

Osobno zebrałem grupę nazw, gdzie istniejące podejrzone o motywację nazwiska, głównie pochodzące od określeń pospolitych zwierząt, dawnych zawodów i niektórych innych określeń ludzi, są homonimiczne z apelatywami potencjalnie toponimicznymi. Zbiór ten jest względnie liczny, a stosunki liczbowe układają się w nim w sposób podobny. Pokrycie w nazewnictwie osobowym z terenu powiatu znajdują *Baranówka* Zk : *Baran* 262 (K 20 par. An, Cho, Fr, In, Kl, Lg, Pb, Sp, Wa, Wp, Wit); *Chorążówka* Ski : *Chorąży* 128 (K 91 par. Wa, Wit); *Gawronówka* cz. i p. Stro : *Gawron* 132 (K 166–167 par. An, BaD, BaŚ, Fr, Wa); *Gołębiówka* Jr : *Gołąb* 71 (K 179 par. Bab, BaD, Cho, In, Kl, Lg, Pb, Ra, Tł, Wa); *Góralówka* st. i p. Wp : *Góral* 118 (K 183 par. An, Cho, In, Lg, Sp, Wa, Wit); *Górowka* cz. i p. Suł, p. KID : *Góra*

²¹ Rodzina ta, której znaczna część poniosła śmierć w obozach zagłady w latach 1942-1943, pod koniec XIX w. posiadała m.in. browar (i karcznię?) w Wit (por. uwagę w maszynopisie, s. 68: „nazwa po karczmie”). Nie potrafię wiele powiedzieć o ewentualnej bezpośredniej relacji między tą rodziną i dzisiejszymi polskimi nosicielami nazwisk *Broner* i *Bronner*.

²² W Andrychowie forma taka była dalszym spieszczeniem postaci *Staszek*, wzorowanym na niedoskonałej wymowie dziecięcej (informacja ojca autora). W latach 70. i 80. XX w. formy takiej używano tutaj także w odniesieniu do kilkulatek o metrykalnym imieniu *Piotr* (aut.), zatem chyba w charakterze złośliwego przezwiska.

²³ Spotrzymanie to zawdzięczam jednemu z Recenzentów niniejszego artykułu. W Genetece wymarłe nazwisko *Siasiek* podawane jest tylko z Mazowsza i Warszawy (dwóch nosicieli z XIX w.).

418 (K 183 par. An, Bab, BaD, BaŚ, Cho, Chst, Fr, In, Kcz, Kl, Ra, Ry, Wa, Wit, Zgk); *Kawówka* Lś, cz. i p. Br : *Kawa* 89 (K 261 par. BaD, Cho, Kl, Lg, Wa); *Kowalówki* p. Jsz : *Kowal* 14 (K 297 par. An, BaŚ, Cho, Fr, Kcz, Ks, Sp, Wa, Wit); *Leniówka* Pn : *Leń* 60 (K 341 par. Cho, Kl, Wa); *Nogówka* l. Pwś : *Noga* 43; *Orłówka* cz. i p. Iz : *Orzeł* 11 (K 432 par. An, In, Sp, Wa); *Piekarzówka* cz. i p. Lś : *Piekarz* 21 (K 453 par. Wa); *Pilchówka* Ski : *Pilch* 211 (K 457 par. An, In, Wa, Wit, Wp); *Rakówka* l. i p. Kcz : *Rak* 100 (K 486 par. Wa); *Sikorówka* Ski, cz. i p. KZ : *Sikora* 485 (K 513 par. An, Cho, KID, Ks, Lg, Ra, Sp, Tł, Wa, Wit, Wp, Zgk); *Srokówka* Db : *Sroka* 117 (K 535 par. In, Ra, Sp, Wa); *Szencówka* cz. i p. Ski : *Szenc* 6 (K 263 par. An, Sp); *Wilkówka* Ski : *Wilk* 160 (K 619 par. BaD, Cho, Fr, KID, Sp, Wa, Wo, Wp); *Wronówka* Ski, Zk : *Wrona* 204 (Lń aut.; K 634 par. An, In, Wa, Wp); *Wróblówki* Bch, cz. i p. Sp : *Wróbel* 789 (K 634 par. An, BaD, Cho, Fr, In, Kl, Ra, Tł, Wa, Wp, Zgk); *Wykówka* Ski : *Wyka* 205 (K 636–637 par. An, Ks, Tł, Wa, Wp); *Zającówka* p., l. i pa. Rz : *Zajac* 711 (K 642 par. An, BaŚ, Cho, Fr, In, Kl, Lg, Pb, Ra, Tł, Wa, Wit).

Osobno zestawiam także formalnie motywowane nazwiskami nazwy o prawdopodobnym pochodzeniu odapelatywnym (lub relacyjnym, jak *Sosnówka*), znajdujące nawiązania w powiatach sąsiednich: *Bekasówka* cz. i p. Lś : *Bekas Ośw* 2, Kr 5, mKr 4, My 27, Su 29, BB 8; *Prymusówka* cz. i p. Iz : *Prymus Chrz* 19; *Sękówki* p. Tg : *Sęk Ośw* 22, Chrz 102, Kr 97. Prawie połowę zaświadczone w daw. dekanacie wadowickim: *Garncarzówka* Jsz : *Garncarz Ośw* 9, Kr 4, mKr 63, Ży 2 i in. (K 163 par. Wa, Wit), ale *Gancarz loco* 14; *Pyrzówka* Ro : *Pyrz Ośw* 6, Chrz 3, mKr 40, mBB 4 i in. (ale K 482 par. An, In, Wp); *Sosnówka* cz. i p. StD : *Sosna Ośw* 10, mKr 3 i in. (ale K 531 par. Wa). Tylko *Pieprzówka* KZ ma nawiązania najbliżej na Śląsku (: *Pieprz* Katowice, Ruda Śl, Sosnowiec i in.). Bezpośrednio od etnonimu pochodzi najpewniej *Żydówka* Suł²⁴.

Od nazwisk na *-owski* pochodzą przypuszczalnie *Chojówka* BaŚ : *Chojowski* Chrz 11 i in. (ale K 89 par. Fr, Wa)²⁵ oraz *Leśniówka* Zg : *Leśniowski* 11 (K 342 par. An, Kl, Wa)²⁶.

²⁴ Nazwisko **Żyd* w Polsce nie występuje, choć w tychże Sułkowicach (i ich części Bołęcinie) znane jest nazwisko *Żydek* (aut.). W Bołęcinie (na s. 56 maszynopisu w kwadratach RS8, *Żydówka* w S8) wiosną 1939 r. funkcjonował ośrodek szkoleniowy żydowskiego Be(ł)taru. W publikacjach historycznych jest on wprawdzie określaną jako „tajny”, jednak obecnie we wsi na przestrzeni kilku miesięcy ok. tysiąca (w kilku turach) przyjezdnych Żydów, zapewne skoszarowanych pod namiotami, nie mogła nie zostać zauważona przez mieszkańców (ściślejszy tajny charakter miały zapewne jedynie cel i charakter szkolenia).

Nawiasem mówiąc, poproszona o konsultację znajoma rodziców autora, p. Janina Marczyńska (ur. w 1938 r. i wychowana w Bołęcinie), podaną jej postać *Żydówka* wiązała z tamtejszą rodziną Żydków, natomiast samego toponimu nie знаła (nie potrafiła potwierdzić jego używania ani wskazać lokalizacji). Nie wiedziała też o istnieniu obozu za czasów jej wczesnego dzieciństwa. Przemawia to za efemerycznością postaci zapisanej pod koniec lat 50. (używanej zapewne głównie przez osoby pamiętające obóz i wraz z nimi wymarłej).

²⁵ Mniej prawdopodobny (czy na pewno o < **đ*?) związek z *Haj* 6 (K 205 Wa, Wo), *Haja* 6 (K l.c. par. Ra). *Choja* występuje tylko w innych województwach ((dln)śl., łódz., maz., wlkp.).

²⁶ *Lesień* występuje najbliżej w Rybniku.

Kilkunastu nazwisk formujących toponimy na *-ówka* w polskich zbiorach nazwisk przełomu XX i XXI w. nie udało się zidentyfikować. Można je podzielić na kilka grup. Pierwszą tworzą te, które w *Słowniku nazwisk współcześnie...* umieszczono jako wymarłe do początku lat 90. XX w. (bez informacji o miejscu zameldowania nosicieli²⁷). Są to *Cyznerówka* cz. i p. Wyż : *Cyzner*²⁸; *Dziabokówka* p. ŚP, l. Kz : *Dziabok* (*ibidem*, s. 620); *Gacerówka* Ski : *Gacer* (*ibidem* III, s. 215); *Kizówka* ŚP : *Kiza* (*ibidem* IV, s. 635), także potencjalnie pochodne *Kizak* (*ibidem*, również wymarłe). Trzy dalsze toponimy można zestawić z nazwiskami derywowanymi (*Kiwadówka* cz. i p. Iz : *Kiwadowicz* Ośw 2 i in.; *Lizarówka* cz. i p. StG : *Lizarska* i *Lizarowska*²⁹; *Nasiejówka* cz. i wzg. Iz : *Nasiejczyk* (*ibidem* VI, s. 552: warszawskie 1, dziś wymarłe). Być może znalazły tutaj zastosowanie nieoficjalne wersje tych antroponimów (por. bardzo żywy do dziś sposób tworzenia przezwisk drogą mutylacji sufiksальной nazwisk). Wymarłe w XIX (?) w. nazwisko *Zbywacz* (: *Zbywaczówka* Jr) udało się zidentyfikować w opracowaniu historycznym³⁰, ale w kontekście spektakularnym – w tychże samych Jaroszwicach znani byli Jan i Karol Zbywaczowie, drugi z nich dożył XIX w., dzierżawiąc grunty właśnie w tej części wsi. *Oleksiówka* Lś stanowi zapewne wykołajenie starszej, pierwotnej postaci *Oleksówka* (tak na w BaŚ na mapie 1 : 100 000, por. *Oleksy* loco 246). Uzasadnione wątpliwości dotyczą także pierwotnego brzmienia nazwy *Kapiniówka* GoG; jeśli < **Kapieniówka*, można rekonstruować **Kapień*, doszukując się jego śladu w wymarłym nazwisku *Kapieniak*³¹, które dopuszcza jednak i inne podstawy (np. *Kapion*, *ibidem*).

Jako nazwiska niepotwierdzone pewnie w standardowych źródłach zmuszony byłbym potraktować dalsze trzy: **Cherpak* ~ **Herpak* (: *Cherpakówka* cz. i p. In; w niektórych źródłach pisownia *Herpakówka*), **Klupał(a)* (: *Klupałówka* cz. i p. Gki) i **Si(e)dział(a)* (: *Sidziałówka* KZ). Pierwsze z nich występuje szcążkowo na wschodniej Słowacji (*Herpák* Vyšná i Nižná Myšľa, Ruskov, pow. Košice-Okolie; Kochanovce, pow. Humenné)³² i być może przywędrowało na teren powiatu np. w czasach austro-

²⁷ W Genetece sprawdzono, że żadne z tych nazwisk nie ma poświadczeń z terenu pow. wadowickiego.

²⁸ *Słownik nazwisk współcześnie...*, t. II, s. 245. Eponimami tej powstałej w II–III dekadzie XX w. nazwy byli wadowiccy Żydzi, których nazwisko pisano wówczas *Cisner* i *Cizner* (por. <https://naszalgota.wordpress.com/mieszkanicy/sloownik-biograficzny-zydow-z-lygoty/cyznerowka-czesc-wsi-i-dawny-majatek-ziemski-w-wyzrale/>, [dostęp: 1 XII 2022 r.]). Również tu nie jest jasne, czy zachodzi związek między nimi i nosicielami nazwiska odnotowanymi w tym słowniku. Wg Geneteki ([dostęp: 1 XII 2022 r.]) nosiciele nazwiska pisanego *Cyzner* w początkach XX w. byli zarówno wyznania mojżeszowego (Kraków), jak i chrześcijańskich (Warszawa i inne).

²⁹ *Ibidem*, t. V, s. 623.

³⁰ M. Ziemierski, *Losy Adama Toryanego (po 6 marca 1701-1756/57), syna rajcy krakowskiego Franciszka Toryanego, w świetle jego testamentu i pośmiertnego inwentarza*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, 2017, t. XXIII, s. 17, przyp. 13.

³¹ *Słownik nazwisk współcześnie...*, t. IV, s. 481.

³² Skorzystałem z wyszukiwarki pod adresem <https://sloownik.juls.savba.sk> [dostęp: 1 XII 2022 r.]. Wpisywać moż-

-węgierskich. Zachodniomałopolskie nazwisko *Klupała* być może udało się potwierdzić w bazie danych Geneteki (Błażej Pater, syn Reginy Klupali (właśc. Klupały?), zmarł w 1830 r. w Bęble, par. Biały Kościół). Podobnie jak ono, niepotwierdzone **Si(e)działa* ma typową strukturę stających się często nazwiskami odczasownikowych określeń ludzi ze względu na wykonywaną aktywność lub wykazywaną skłonność. Niezależnie zatem od innych okoliczności i perspektyw odnalezienia eponimów w źródłach historycznych odantroponimiczne pochodzenie *Klupałówki* i *Sidziałówki* trudno kwestionować. Dotyczyłyoby to także hipotetycznego **Budzowiec* (: *Budzowcówka* Lś) jako dawnej nazwy mieszkańca pobliskiego Budzowa (pow. Su).

Za pochodne od apelatywów bez pośrednictwa antroponimów w pierwszej części niniejszej pracy uznano nazwy *Jagniarzówka*, *Jazówka*, *Kobyłówka*, *Pręciówka*, *Stodówka*, *Wsiówka* i *Czartakówka*. W pierwszym i trzecim wypadku pośrednictwo zanikłych tu nazwisk jest szczególnie prawdopodobne. Nazwisko *Stoda* jest historycznie zaświadczone w środkowej Polsce, na Warmii i również w Małopolsce (ślub Pawła Pięty, syna Ewy Stody, w par. Olkusz w 1843 r., por. wyszukiwarka Geneteki), kwestia pochodzenia *Stodówki* pozostaje zatem również otwarta. *Brodówki* ł. i p. Tł wydają się przekształceniem brzmienia *Brodawki* (: *Brodawka* rz. Bca³³).

Większość nazw na -owa znajduje motywację na terenie powiatu (*Adamczykowa Góra* g. i p. Ma : *Adamczyk* (An aut.; K 1 par. An, Cho, Fr, In, Kl(D), Lg, Mie, Ra, Wa, Wp); *Baklarzowa* Pn : *Baklarz* 80 (K 13 par. An, BaŚ, Cho, Wa, Wit); *Jurczakowa Góra* g. Ma : *Jurczak* 96 (K 244 par. An, Kl, Zgk); *Mentelowa* Pn : *Mentel* 14, *Mętel* 16 (K 383 par. Wa); *Paluchowa* Pn : *Paluch* j.w.; *Rakowa* In : *Rak* j.w.; *Ryczkowa* Pn : *Rychezek* 34, *Rychezko* 30 (K 499 par. An, Bab, Wa); *Sikorowa* Pn : *Sikora* j.w.; *Sobalowa* Pn : *Sobala* 24 (K 527 par. Wa); *Szafarzowa Grapa* g. Rz : *Szafarz* j.w.; *Tomiczkowa Grapa* g. Rz : *Tomiczek* 151 (An aut.; K 588 par. An, In)³⁴; *Wójcikowa* Pn : *Wójcik* 406 (An aut., K 633 par. Cho, Fr, In, Kcz, Kl, Lg, Pb, Ra, Sp, Tł, Wa, Wo) lub w powiatach sąsiednich (*Bajowa Góra* g i p. Gki : *Baj Chrz* 17, mKr 20, mBB 5 i in.); w jednym wypadku potwierdzono dawność nazwiska na terenie dekanatu (*Bernasiowa* Pn : *Bernaś* mKr 4 i in., ale K 32 par. Fr, Wa, Wit). Etymon nazwy *Ryczkowa* Pn, jak wskazuje forma dopełniacza *Życzik* (mps, s. 41: nom. *Życkovo*), brzmiał *Rzycki* -ego (loco 108; K 502 par. In, Ra, Wa, od nazwy sąsiednich Rzyk). Brak etymonu toponimu *Ostałowa* Db; Zg (w XVI w. także *Ostałówka*) we współczesnej puli nazwisk tłumaczy się zapewne

na formy bez znaków diakrytycznych.

³³ K. Rymut, *Rechte Zuflüsse zur Weichsel zwischen Soła und Dunajec*, Stuttgart 1996, Hydronymia Europaea 12, s. 20-21.

³⁴ Nazwisko dobrze poświadczony historycznie w Rz, por. <http://parafiarzyki.pl/historia/historia-wioski-rzyki/> [dostęp: 1 XII 2022 r.].

jego powstaniem nie później niż w 2. poł. XVI w.³⁵ *Brzestowa Sp* (bez nawiązań) zdaje się pochodzić od nazwy gatunkowej drzewa³⁶.

Formacje dzierzawcze na *-ów*³⁷ zwykle znajdują nawiązania wewnątrz powiatu: *Kaniów Bch* : *Kania* 192 (K 252 par. An, Ra, Sp); *Kuborków Las* l. Zy : *Kubarek* 134 (K 316 par. Bab, Li, Ry, Sp, Tł, Wo, Wp, Zy); *Najbrów Potok* l. Wp : *Najbor* 124 (K 410 par. An, In, Wa, Wp, Zgk) lub rzadziej w pow. sąsiednich (*Pochów*³⁸ cz. i p. Pch : *Poch* mKr 3, pow. olkuski 5, niektóre pow. woj. (dln)śl., kuj.-pom. i wlkp.; *Posmyków* cz. i p. Pa : *Posmyk* Cie 6, nowotarski 6 i in. *Biadasz* (*Biadasów*³⁹ cz. i l. Zgk) ma nawiązania w woj. wielkopolskim oraz Gliwicach, Płocku, Bydgoszczy i pow. piaseczyńskim, *Licis* (: *Licisów* p. Sp) tylko w Katowicach. Pozbawioną nawiązań antroponimicznych nazwę *Przyszów* cz. i p. Pny uznano za odapelatywną⁴⁰.

Osobliwością mikroojkonimii powiatu na tle Małopolski są nazwy na *-owo*, występujące głównie w małej enklawie w sąsiadujących ze sobą Kz i Pn. Mikrotyp ten powstał na drodze przekształcenia zaświadczonej w tych wsiach w nazwach innych obiektów struktury na *-owã*, gwar. *-owo* (reinterpretacja pod wpływem nazw na *-owo* z innych obszarów, w czym dopomógł swoisty supletywizm, brak przypadków lokalnych sensu stricto⁴¹) na przełomie XIX i XX w. Podstawy antroponimiczne tych nazw mają również wybitnie lokalny charakter (*Jamrozowo* Kz : *Jamróż* 218 (K 227 par. An, BaD, BaŚ, Ry, Tł, Wa, Wit); *Krausowo* Kz : *Kraus* j.w.; *Książkowo* Pn : *Książek* 444 (An i Wa aut.; K 315 par. Bab, Chst, Fr, In, Kcz, Kl, Lg, Ra, Sp, Tł, Wa, Zy); *Madejowo* Pn : *Madej* j.w.; *Merkowo* Kz : *Myrek* 5; *Pieckowo* cz. i p. BaD : *Piecek* 15 (K 451 par. BaD, BaŚ, Kl, Wa); *Stanikowo* Kz : *Stanik* 8; *Wiercimakowo* Kz : *Wiercimak* 126 (An aut.; K 616 par. An, In, Wa, Wp); wyjątkami *Graczowo* Pn : *Gracz* mKr 47, Su 5, My 89, mBB 7 i in. (ale K 189 par. An, Wa, Zgk); *Sasowo* Pn : *Sas* Ośw 3, Chr 7, Kr 12, mKr 156, My 4, Su 3, Ży 6, BB 6, mBB 10 i in.

Wśród nazw na *-owiec*, dla których brano pod uwagę pochodzenie odantroponimiczne, dominowały nazwy o etymonach znanych w powiatach sąsiednich (*Głu-*

³⁵ *Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany*, K. Rymut i in., VIII, Kraków 2009, s. 198 s.v., gdzie wywiedziono z niepoświadzonego **Ostał*. por. jednak *Ostałek* w b. woj. tarnobrzęskim (*Słownik nazwisk współcześnie...*, t. VII, s. 113).

³⁶ Z. Babik, *Próba oceny...*, s. 197.

³⁷ Potraktowano łącznie oba typy – z końcówkami rzeczownika i przymiotnika w przypadkach zależnych.

³⁸ O ile to nie *Po-chów*.

³⁹ O ile to nie tzw. „apelatywum toponomastyczne” w ujęciu S. Hrabca (*Polskie apelatywa toponomastyczne*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, 1968, t. XIV, s. 284–332).

⁴⁰ Z. Babik, *Próba oceny...*, s. 200.

⁴¹ W połączeniu z przymkami używano często pluralnych postaci rodzinnych (*Mentelovo*, ale *Do / U Menteli*) albo po prostu syngulatywnych form nazwisk.

chowiec Pwś : *Głuch* Chrz 260, Ośw 15, Kr 18, mKr 39, Su 4, My 5, BB 4, mBB 9 i in.; ale K 176 *Głuszek* par. An, Sp, Wit; *Goryczkowiec* g. i l. GoG : *Goryczko* Kr 3, mKr 15, BB 7 i in., *Goryczka* Ośw 10, Kr 2, mKr 63, My 5, ale K 182 *Goryczka* par. Wa; *Komorowiec* p. Jr : *Komor* Chrz 4, BB 8, mBB 9, ale też *Komorowski* loco 8; *Stachłowiec* : *Stachel* mKr 79, My 12 i in.; *Wajdowiec* g. Pn : *Wajda* j.w.). Motywację miejscową wciąż wykazują *Głębowiec* In : *Głęb* (K 175 par. Cho, Ry, Wa, Wo), *Lachowiec* dol. Bch : *Lach* 120 (An aut.; K 336 par. An, Cho, Ra, Tł, Wa) i *Szydłowiec* cz. i l. Zw : *Szydło* 5. Dawne nazwisko *Brzech* (*Słownik nazwisk współcześnie...*, t. I, s. 519: tarnowskie 1; w Genetece także dziewiętnastowieczne poświadczenia z Krakowa i Pleszowa) traktować należy jako już wymarłe (*Brzechowiec* p. i l. Wo), choć można się liczyć z istnieniem homonimicznego apelatywu o znaczeniu 'pies' (por. *Słownik prastłowiański*, t. I, s. 367). Nazwiskowe etymony nazwy *Pawłowiec* dol. i krz. Ks stwierdzamy jedynie w odleglejszych powiatach (*Pawel* tarnogórski, goleniowski, leszczyński, poznański, warszawski i miasta Bytom, Leszno, Szczecin, Poznań, Gdynia, *Pawło* Przemyśl). Bez dokładnych nawiązań pozostaje *Brzegorowiec* p. i pa. Pn (uniwerbizacja **Brzegowy Rowiec*?! A może raczej wykolejone **Grzegorowiec*?)⁴².

Nawiązania antroponimiczne (sprawdzono też nazwiska na -(ow)ski) znaleziono dla wszystkich struktur na -(ow)izna, chociaż w dwóch wypadkach (*Gotowizna*, *Nowizna*) bardziej prawdopodobne wydaje się pochodzenie odapelatywne. Większość nazwisk występuje nadal w pow. wadowickim (*Chrostkowizna* p. i l. Bca : *Chrostek* 22; *Dzikowizna* BaŚ : *Dzik* 11 (K 138 par. An, In); *Janowszczyzna* Fr : *Janowski* 2 (K 230 par. An, BaŚ, Lg, Wa); *Kosowizna* cz. i p. Bab : *Kos* 7 i *Kosowski* 47 (K 293 par. Li, Sp, Wa, Wo, Wp); *Michałowszczyzna* Fr : *Michałowski* 6 (K 386 par. Fr, Ra, Wa); *Nowizna* p. Zg : *Nowy* 4 (K 419 par. Wit); *Popielizna* cz. i p. Ma : *Popiel* 36 (K 270 par. Fr, Lg, Sp, Wa, Wit, Wo, Zy); *Szafrańszczyzna* cz. i p. Fr : *Szafrański* 7 (K 556 par. Cho, Tł, Wa, Wit); *Wilkowizna* p. Lck : *Wilk* j.w.). W powiatach sąsiednich występuje kolejnych pięć (*Ligoczysna* Stry : *Ligocki* Kr 3, mKr 10, *Ży* 16, BB 15, mBB 9 i in., *Ruseczysna* cz. i p. Fr : *Rusecki* mKr 2, BB 3 i in.; *Zabaszczysna* p. i l. ZaW : *Zabawski* Ośw 7 i in.), ale dwa z nich zaświadczone dla dawnego dekanatu wadowickiego (*Kaweczysna* p. Ma : *Kawecki* Ośw 6, Chrz 6, Kr 8, mKr 96, My 5, Su 3, *Ży* 4, BB 3, mBB 20 i in., ale K 262 par. Wa; *Szwarcowizna* cz. i p. Fr : *Szwarc* Chrz 8, Kr 9, mKr 51, My 5, Su 2, *Ży* 7, BB 4, mBB 19 i in., ale K 508 par. In, Wa). W oddali występują co najwyżej dwa

⁴² Por. nazwę góry *Grzegorowiec* (vel *Furmaniec*) w pow. Ży (Internet), nienotowaną w tomiku żywieckim ani w *Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych. Słownik nazwisk współcześnie...* (t. III, s. 560) notuje wymarłe *Grzegor*, do dziś istnieją *Grzegora* (11 nosicieli w pow. łowickim, w *Słowniku nazwisk współcześnie...* l.c. także z daw. woj. gdańskiego, koszalińskiego, plockiego) i *Grzegorowski* (318 nosicieli w Polsce, poza woj. młp., lubel., śwkrz., podl., wm.). Nazwisko (-r!) zdradza zapewne wpływ obcy (wołoski, słowacki?).

(*Derpowizna* Ra : *Derpa* pow. świecki, bielskopodlaski oraz Bydgoszcz i Białystok, i ewentualnie *Gotowizna* Wa : *Gotowy* woj. wlkp.). Jednak *Derpowizna* wyraźnie (choć strukturalnie nietypowo) pochodzi od nazwiska *Derpowski* zaświadczonego w teje parafii w latach międzywojennych (K 121).

Istotnym z liczebnego punktu widzenia komponentem toponimii powiatu są formacje tzw. rodowo-rodzinne, czyli pluralia nazw osobowych (zwykle wykształconych już nazwisk) funkcjonujące najczęściej jako nazwy przysiółków. Nazwy takie są produktywne w nielicznych wsiach, zwłaszcza w Rz. Ze względu na silną konkurencję modelu pluralnego przy tworzeniu nazw odantroponimicznych i odapelatywnych przeanalizowano tylko pozycje, dla których nie dało się odnaleźć odpowiednich apelatywów lub przynajmniej związek z apelatywem nie był oczywisty z racji obfiteszego zaświadczenia odpowiednich nazwisk w tymże powiecie lub produktywności struktury rodzinnej w danej miejscowości.

I tutaj znakomita większość motywujących nazwisk jest zaświadczona w granicach powiatu, także w materiałach T. Kolber: *Biczaki* Rz : *Biczak* 63 (Suł aut.; K 36 par. An, Wa); *Burowie* Rz : *Bury* 512 (An aut.; K 72 par. An, BaD, In, Wa, Wp, Zgk); *Butory* Rz : *Butor* 3 (K 75 *Butora* par. An, Wa, Zgk); *Frysie* Rz : *Fryś* 150 (An aut.; K 156 p. An, Wa, Wp); *Gize* Pwś : *Giza* j.w.; *Jagódki* Rz : *Jagódka* 23 (K 225 par. Fr, Wa); *Kądzioły* Ry : *Kądzioła* 97 (K 263 par. Lg, Pwś, Sp); *Kiszczaki* Rz : *Kiszczak* 158 (Ro aut.; K 267 par. An, In, Wit); *Kmiecie* Pwś : *Kmieć* 5; *Kocury* Ry : *Koc(z)ur* j.w.; *Kopry* Rz : *Koper* 18 (K 288 tylko *Koprowicz* par. Wit); *Kubiki* Rz : *Kubik* 122 (K 318 par. Cho, Fr, Ra, Wp); *Młocki* Rz : *Młoczek* j.w.; *Młynarczyki* Rz : *Młynarczyk* 181 (K 397 par. An, BaD, Fr, In, Pb, Wa); *Moskwiki* Rz : *Moskwik* 134 (An aut.; K 403 par. Fr, Wa); *Mydlarze* Rz : *Mydlarz* 241 (An aut.; K 409 par. An, Cho, Kcz, Wa, Wp, Zgk); *Niemczyki* Zg : *Niemczyk* 142 (An aut.; K 414 par. An, BaD, In, Wa, Wp, Zgk); *Pęczki* Wo : *Pęczek* 4; *Praciaki* Rz : *Praciak* 52 (An aut.; K 473 par. Wp); *Radwany* cz. i p. Wit : *Radwan* j.w.; *Sabudy* Rz : *Sabuda* 125 (K 502 par. Chst, Ra, Tł, Wa); *Sobale* Rz : *Sobala* j.w.; *Sołtyse* BkaII : *Sołtys* 103 (K 530 par. Ra, Sp, Wa, Wo, Wp, Zy); *Styły* Rz : *Styla* 72 (An aut., K 550 par. An, Cho, In, Wa, Wo); *Służyny* (właściwie *Surzyny*)⁴³ Rz : *Surzyn* 23 (Zgk aut.; K 569 *Szurzyn* par. Wa); *Szafarze* Rz : *Szafarz* 58 (An aut.; K 555 tylko *Szafarczyk* par. Wa); *Sztuki* Stry : *Sztuka* 14 (K 568 par. An); *Ścibory* Rz : *Ścibor* 7⁴⁴; *Tomiczki* Rz : *Tomiczek* j.w.; *Wilczaki* KZ : *Wilczak* 28 (K 619 par. Cho, Mie, Pb).

⁴³ Postać *Służyny* też na mapie 1 : 25 000. Mps wadowicki (s. 47) ma *Suuzyny* / *Do Suzyny* [sic!], *U Suuzyna*, dziś jednak przystanek w Rzykach nosi nazwę *Surzyny* (aut.). Zapewne była to efemeryczna postać oboczna funkcjonująca pod koniec lat 50. XX w. Postaci **Służyna* brak u T. Kolber, *Motywacja*...

⁴⁴ Nazwisko poświędzone w Rz od 1602 r., por. <http://parafiarzyki.pl/historia/historia-wioski-rzyki/> [dostęp: 1 XII 2022 r.].

Pięć kolejnych nazw znajduje oparcie w nazwiskach zaświadczonych w powiatach sąsiednich: *Kwiczale* Nd : *Kwiczala* BB 17, mBB 6, Cie 195 i in., *Kwiczal* mKrk 7 i in.; *Szczęśniaki* Rz : *Szczęśniak* Ośw 43, Chrz 15, Kr 49, mKr 160, My 10, Su 6, BB 10, mBB 9 i in.; *Wantoły* Rz : *Wantoła* Ży 29, BB 51, mBB 30 i in., dwa z nich potwierdzone dla dekanatu (*Czerwonki* Gce : *Czerwonka* Ośw 2, Chrz 23, Kr 3 i in. (K 113 par. An); *Haczki* Rz : *Haczek* j.w.). Tu ewentualnie (por. Z, Babik, *Próba oceny...* : 205) można by zaliczyć także *Okrajki* Lń (: *Okrajek* Kr 18, mKr 50 i in., ale K 425 par. Wa) i *Dzwonki* Pn (: *Dzwonek* 5). W czterech dalszych wypadkach zachodziła homonimia nazwiska i popularnego (do niedawna) imienia (*Krzysie* Rz : *Krzyś* Ośw 3, Su 4, mKr 4 i in. (K 313 par. BaŚ, In); *Wojtusie* Suł : *Wojtuś* BB 10, mBB 31, mKr 9 i in.; *Urbanki* Rz : *Urbanek* Ośw 21, Chrz 7, Kr 8, mKr 94, Su 11, BB 13, mBB 17 i in.; *Wawrzyny* Rz : *Wawrzyn* j.w.). W tych wypadkach (zwłaszcza ostatnim) motywacja nazwiskiem wydaje się bardziej prawdopodobna. Tylko w jednym wypadku (o ile to nie nazwa odapelatywna) konieczne było sięgnięcie do materiału zaświadczonego współcześnie w oddali od terenu powiatu (*Paruse* -sów, na Mp-25 *Parusy* l. Iz : nazwisko *Parus* 704 poza woj. młp., lubel., łódz., opol., podl., śwkrz., wm.). Za formacje odapelatywne w braku (lub braku bliskości) odpowiednich antroponimów uznano *Brzosy* l. Gce, *Ćwierkle* l. Wp; *Wieńce* Wit, Bch⁴⁵. Dwie z nich znajdują zresztą oparcie w apelatywach zaświadczonych w polskim.

Względnie dobrze (kilkanaście nazw) reprezentowany jest model bezafiksальной derywacji od nazw osobowych (typ *Jędrysek*). Przykładami derywacji potwierdzonymi historycznie są *Mikołaj* Wa (eponimem był żyjący w XVI-XVII w. Mikołaj Komorowski)⁴⁶ i *Kluka* Rz⁴⁷, zaliczamy tu także *Florek* Jsz (*Florek* : *Florian*, ale i nazwisko *Florek* 122 loco; K 150 par. An, Pb), *Jewa* g. Gki i *Kornela* cz. i p. Łę (oba zapewne od imion kobiecych). Materiał historyczny pozwala ustalić takąż genezę przekształconej nazwy *Selinek* -nka Pb ← *Schilling*⁴⁸. Prawdopodobnymi przykładami są *Kuwik* p., ł. i pa. In; Wp : *Kuwik* 70 (K 332 par. An, Fr, Wa); *Niziołek* g. Iz : *Niziołek* 22; *Gancarz* l. i g. Kcz, Pn, Rz : *Ga(r)ncarz* j.w. oraz *Ochentał* cz. i p. Ra, choć w tym ostatnim wypadku nie potwierdziłem w sposób pewny realności równobrzmiącej

⁴⁵ W tym wypadku sama obecność nazw części dwu sąsiednich wsi sugeruje ich ponowienie z wcześniejszej nazwy obiektu niezamieszkałego. Nazwisko *Wieniec* występuje jedynie w pow. będzińskim (2 nosicieli).

⁴⁶ <https://wck.wadowice.pl/nowe-zycie-w-starych-fotografiach-czesc-4/> [dostęp: 1 XII 2022 r.].

⁴⁷ Nazwisko to mieli w przeszłości nosić rzyccy sołtysi.

⁴⁸ Na mapie *Ziemia Oświęcimska* na terenie Graboszy w pow. Ośw i mylnie jako *Selinak*, na prawym brzegu Wieprzówki na wysokości jazu (vis-à-vis stawów Szeling na prawym brzegu). Nazwa pochodzi od nazwiska szesnastowiecznych właścicieli tamtejszych dóbr – Schillingów (mylnie K. Rymut, *Rechte...*, s. 296); przejęto je jako *Szeling* (por. zapis z *Metryki Józefińskiej* u K. Rymuta l.c.; zamiana y → e stanowiła chyba przejaw hiperyzacji), zaś w mazurzącej gwarze nazwa ewoluowała dalej w **Selink* -nka i *Selinek* -nku.

nazwy osobowej⁴⁹. Dalszych badań archiwalno-regionalnych wymaga nazwa *Len-dwok* Fr, zapewne również należąca do tej grupy⁵⁰. Możliwy jest także odosobowy charakter nazw *Pyrcek* g., l. i p. Prz : *Pyrcek* 192 (K 482 par. Fr, Kl, Lg, Wa), *Pyrzc* mKr 17, *Ży* 4 i in. (*Pyrcek* tylko woj. (dln)śl., lubus., zpom.) i *Sikora* cz. i p. Gce, a także *Niedźwiadek* p. Jr : *Niedźwiedz* 6 (K 413–414 par. Bab, In, Pb, Wa, Wit), ale raczej nie *Niedźwiedz* l. Ma, i *Duch*⁵¹ l. Iz : *Duch* loco 2. Wątpliwe jest natomiast sugerowane przez Kazimierza Rymuta⁵² także pochodzenie nazwy terenowej *Rodysza* bag., dol. i ł. BaD⁵³ (brak ściśle odpowiadającego antroponimu w naszych zbiorach).

Nieliczne struktury z potencjalnie dzierzawczym *-ka* znajdują najczęściej motywację loco (*Gorylka* l. i p. Lck : *Goryl* 45 (K 182 par. Sp); *Latonka* BkaII : *Latoń* 10; ? *Sikorka* p. i ł. KIG: *Sikora* j.w.) lub w sąsiednich powiatach (*Klimaska* g., l., p. Rz : *Klimas* Ośw 34, Chrz 11, Kr 219, mKr 166, My 255, Su 21, *Ży* 95, BB 12, mBB 21 i in.; *Krzyśka* Lck : *Krzych* mKr 9, mBB 5 i in.; *Masiorka* Wys : *Masiarz* Ośw 4, mKr 2 i in.). W przypadku *Klimaski* decydujący dla niezachowania antroponimu może być wiek nazwy (funkcjonującej już w XVII w.). Dyskusyjna pozostaje geneza nazwy *Giermotka*; wprawdzie nazwisko *Giermata* zaświadczone jest m.in. w Małopolsce (pow. wielicki 3), jednak w dobrze rozpoznanych archiwaliach Choczni i Kaczyny⁵⁴ nie ma żadnych śladów takiego antroponimu⁵⁵.

⁴⁹ Obecnie występuje tylko *Ochętał* (pow. rybnicki, pajęczański, zgierski, strzeliński, dzierzoniowski, stargardzki oraz Wrocław) i *Ochental* (pow. pajęczański, strzelecki, wrocławski, strzeliński, nakielski oraz Szczecin, Biały-stok i Łódź). Postać *Ochętał* została podana (jako standaryzacja) z Michałowic k. Krakowa dla I poł. XVII w. (J. Laberschek i in., *Pod Krakowem. Monografia historyczna gminy Michałowice, t. I: Do końca XVIII w.*, Kraków 2014, s. 177), trudno mi jednak stwierdzić, czy grafia odpowiedniego przekazu wyklucza lekcję *Ochętał* (w rękopisie spodziewałbym się najprędzej dwuznacznej grafii z < -l>). Geneteka z tej samej wsi notuje postać *Ochental* (Jadwiga O., ur. 1649).

⁵⁰ W 1594 r. w wadowickich księgach metrykalnych wspomniana została niejaka Felicja <*Lendwocka*> (informacja P. Malaty w mailu z 22 kwietnia 2021 r.). Do wyjaśnienia pozostaje, jak ten antroponim ma się do dzisiejszego nazwiska *Ledwoch* (m.in. Ośw 2, mKr 2, *Ży* 2, BB 3), a także zapisanego w r. 1537 w sąsiedniej Choczni <*Ledwyk*> (zob. *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, t. I, s. 349). *Led-wik* to (por. *Ledwik* Ośw 11, Chrz 2, BB 9 i in.) czy *Lędwik*?

⁵¹ Mógłby to być i przekształcony **Duk* (por. *Słownik prasłowiański*, t. V, Wrocław etc. 1984, s. 88), z hiperpoprawnym *-ch* uogólnionym na cały paradygmat.

⁵² K. Rymut, *Rechte...*, s. 294.

⁵³ W maszynopisie wadowickim (s. 5) w kwadracie X16 (gdzie znalazły się wszystkie nazwy podawane z tej wsi), co wobec niezachowania się mapy z wpisanym ręcznie nrem uniemożliwia ścisłą lokalizację. Podmokły obszar nad Kleczanką bezpośrednio na zachód od stacji Klecza Górna oznaczony na „dwudzieste piątce” leży już chyba na terenie Kleczy.

⁵⁴ E. Widlarz, *Pochodzenie imion i nazwisk mieszkańców parafii Chocznia*, „Wadowiana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2002, nr 7, s. 53-72; P. Malata, mailowo.

⁵⁵ Alternatywą dla takiej etymologii mógłby być wywód od prasłow. **grmada* ‘kupa, stos’ kontynuowanego w południowosłowiańskim (zob. *Słownik prasłowiański*, t. VIII, Wrocław etc. 2001, s. 226, „z sekundarnym wokalizmem pierwiastka”). Pierwotne **Grmádka* rozwiązałyby z czasem rzadką i trudną grupę spółgłoskową w nagłosie (**Gyrm-*, potem *G(i)erm-*). Nie jest jednak oczywiste zwłaszcza spalatalizowanie poprzedzającej tylnojęzycznej przez taką samogłoskę rozwiniętą późno z epentezy. Przykład ten dobrze obrazuje dylema-

Inne modele derywacji dzierzawczej są już wyjątkowe. Struktury na *-owski* mamy w nazwach *Kawowskie Gaje* l. BaŚ : *Kawa* j.w.; *Wodniakowska Grapa* g. Zg : *Wodniak* j.w.; *Pagórek Malatowski* cz. i g. Cho : *Malata* 34 (Cho aut.; K 364 par. Cho) i odkształcone *Pagórek Ramentowski* cz. i wzg. Cho : *Ramęda* 39 (Cho aut.; K 486 par. Wit, Wp). *Kotowskie Pola* p. Zy (: *Kot* 88, Wa aut.; K 296 par. BaD, BaŚ, Fr, Lg, Pwś, Sp, Wo, Zy – w tej ostatniej szczególnie częste) pochodzą może i od nazwiska *Kotowski*, notowanego w tejże wsi (K 296 par. An, Pb, Zy) jako transformacja frazy **Pola Kotowskich*, z pierw. przydawką dopełniaczową (podobnie *Raczkowskie* p. Gce : *Raczek* 26, ale i *Raczkowski* Ośw 6, Chrz 3, Kr 11, mKr 58, Su 6, mBB 8 i in., *Kurowskie* cz. i p. BaŚ : *Kura* Chrz 9, Kr 81, mKr 121, Ży 2, mBB 2 i in., ale i *Kurowski* loco 121). Archaiczny formalnie model dzierzawczy na *-j- wystąpił w nazwie *Pagórek Komani* cz. i wzg. Cho : *Koman* 35 (K 284 par. Wa, 326 *Kuman* par. Cho, In, Zgk)⁵⁶. Również izolowana *Otusza* l. Wo⁵⁷ (gwar. *Uotusa* -y ~ -e, mps, s. 70), istniejąca już w XIV w.⁵⁸, może być dawną formacją dzierzawczą na *-ja, por. nietopograficzny apelatyw *otucha* i wymarłe dziś nazwisko *Otuch*⁵⁹. W jednej nazwie mamy dzierzawczą przydawkę dopełniaczową (*Las Łaskiego* l. Pch : *Łaski* 23; K 351 par. An). W nazwie *Chudula* l. Pn mamy zapewne typowe dla Śląska dzierzawcze *-ula* (: *Chudy* loco 57, K 96 par. Ry, Tł, Wa, Wo, Zy). Dwie znane w materiale nazwy na *-ina* pierwotnie odnosiły się prawdopodobnie do hydronimów: pochodząca od dawnego imienia *Bołęta* (*Słownik staropolskich...*, t. I, s. 213) *Bołęcina* Suł (K. Rymut, *Rechte...*, s. 18) jest dziś izolowana, natomiast nazwa jeziora w Spytkowicach *Gieruszyna* może wybierać między nazwiskiem *Gierusz* (BB 3) i staropolskim imieniem *Gierucha*⁶⁰. *Kurczyna* g., l. p. Zg może pochodzić od antroponimu (*Kurka* 591 nazwisk poza woj. małopolskim, ale K 329 par. Cho) lub apelatywu. Ze struktur na *-ec* można brać pod uwagę nazwy *Sikorzec* cz. i p. Wo : *Sikora* j.w. i *Trybulec* cz. i l. To : *Trybuła* 5 (K 590 par. Wa), obie znajdują jednak także motywację apelatywną.

Dalszym problemem są nazwy formalnie patronimiczne, nieposiadające jednak wczesnej dokumentacji, choć zaświadczone zwykle w funkcji określeń części wsi. W toponomastyce polskiej w podobnych wypadkach zakładano najczęściej naślado-

ty napotykanie przy próbach rozróżnienia takich mało wyrazistych nazwotwórczo formacji odapelatywnych i odantroponimicznych.

⁵⁶ Antroponim zaświadczony w sąsiednim Gorzeniu już w 1504 r. (*Słownik historyczno-geograficzny...*, t. I, s. 801).

⁵⁷ Lokalizację obiektu na mapie 1 : 25 000 (nad Czarczówką) i w *Państwowym Rejestrze...* (nad Zygodówką) różnią się.

⁵⁸ Por. hydronim *Otuszka* (zapisy XIV-XV w.) w sąsiednich Zygodowicach (K. Rymut, *Rechte...*, s. 133).

⁵⁹ *Słownik nazwisk współcześnie...*, t. VII, s. 129. W Genetece tylko spoza małopolskiego.

⁶⁰ *Słownik staropolskich...*, t. II, s. 116 (tak K. Rymut, *Rechte...*, s. 251).

wanie dawnego modelu, niekiedy z uchwytnym odcieniem ironii. Na terenie powiatu notujemy pięć takich nazw, z których tylko dwie posiadają nawiązania wewnątrz powiatu: *Krupczyce* p. Lń : *Krupka* 3 (K 310 par. Ra) i *Wilkowice* cz. i p. To : *Wilk* j.w. *Dalachowice* Gł znajdują oparcie w nazwisku *Dalach* (mKr 24, Cie 9 i in.) i dwóch dalszych nazwach w okolicy (*Dalachowice* i *Dalachówka* w pow. Ośw). *Bachorowice* (: *Bachor* poza woj. młp., lubel. i śwkrz.; K 10 tylko *Bachorski* par. An) mogą pochodzić bezpośrednio od apelatywu *bachor* jako nazwa żartobliwa. *Sporowice*, podane jako część Głębowic (w stronę Nidku), na dwudziestowiecznych mapach widnieją jako *Zborowice* (na mapie *Ziemia Oświęcimska* skażone *Zbiorowice*), co może być brzmieniem pierwotnym lub przekształconym wg *zbór* (w nawiązaniu do protestanckiej tradycji przypisywanej Nidkowi i Głębowicom?)⁶¹. Nie należą do tej grupy *Bieńkowice* Ze, nazwa dawnej wsi sięgająca XIV w.⁶²

Spśród czterech toponimów zakończonych na *-oń*, *Luboń* g. i l. Lg należy do typu żeńskiego (dop. *-ni*), stanowiąc zapewne przekształcenie starszego brzmienia **Lubonia* lub **Lubania*. *Turoń* Rz znajduje odpowiednik w nazwisku *Turoń* (Chr 4, mKr 20, BB 11, mBB 6, Cie 82 i in.). Brak natomiast – w skali ogólnopolskiej – nazwisk **Kuc(z)koń* (: *Kuckoń* Wp) i **Lachoń* (*Lachoń* l. Rz). Można przypuszczać, że w obu wypadkach mamy do czynienia z antroponimami „nieoficjalnymi” tworzonymi od nazwisk *Kuc(z)ek* (*Kuczek* Ośw 48, Chr 5, Kr 4, mKr 74, Su 6 i in.; K 321 par. Pb, Wo) i *Lach* (j.w.); najprędzej byłyby to nazwy typu *Jędrysek*. <Lachon> (Lachon?) w Genetece przytaczany jest jednak m.in. z Rz (r. 1727).

Problemem okazały się również nazwy zakończone na *-ak*, z których ani jedna nie znalazła dokładnego odpowiednika w nazewnictwie osobowym powiatu. Można przypuszczać, że formant *-ak* pełnił w większości z nich funkcję nazwotwórczą na poziomie toponimicznym. Najważniejszą wydaje się uniwerbizowanie struktur z przydawką przymiotną; na takie rozwiązanie naprowadza obecność nazwy *Lisiak* cz., l. i p. w BaG przy zaświadczeniu w sąsiednim BaŚ nazwy lasu *Lisie Dziury*. Podobnie zinterpretujemy nazwę lasu *Babiczak* Lg, wywodząc ją z wcześniejszego **Babicki Las* (od sąsiedniego ojkonimu i hydronimu *Babica*) oraz *Ligoczak* l. Lg ← **Ligocki Las*. Podobną interpretację dopuszczają także zaświadczone na tym samym terenie *Górczyniak* l. Wys (prawdopodobnie od nazwiska *Górczyński* loco 3, K 184 par. Bab, Wa, Wit, a więc z derywacją wymienną) i *Jaskowiak* (**Jazkowy... : jazek*). Trudniej objaśnić *Baranciak* In i *Boryszak* Ze, jednak i w tych wypadkach nie wy-

⁶¹ Zapewne bez bezpośredniego związku ze wzmiankowanymi w XV-XVI w. *S(z)parowicami*, leżącymi w pobliżu podoświęcimskiej Włosienicy, a należącymi w XV w. do parafii oświęcimskiej (por. J. Rajman, *Kościół średniowiecznego Oświęcimia (do końca XVI w.)*, w: *Oświęcim – miasto pogranicza*, t. 2, red. B. Czwojdrak i in., Warszawa 2018, s. 346).

⁶² *Nazwy miejscowe Polski...*, t. I, Kraków 1996, s. 185, s.v. *Bieńkowice* (1).

kluczmy jednoznacznie przymiotników dzierzawczych (**Barańczy*⁶³, por. *Komani-ego* w nazewnictwie sąsiedniej Cho; **Boryszy-ego* : *Borys loco* 4). *Mędrak* cz. i p. Tł tworzy już odrębny typ morfologiczny (brak zmiany w rz), być może od antroponimu nieoficjalnego.

W grupie nazw relacyjnych odtoponimicznych⁶⁴ najczęstsze są grupy atrybutywne z przymiotnikiem na *-ski* tworzonym od toponimów (*Choczeński Dział* Cho : *Choczni*; *Drapskie Potoki* g. i p. Jr : *Drapa*; *Jaroszowska Góra* g. i l. Jr i *Las Jaroszowski* l. Jr : *Jaroszowice*; *Nidecki Las* Nd : *Nidek*; *Dział Polecki* p. Lck : *Palcza*⁶⁵; *Półwiejski Las* l. Pwś : *Półwieś*; *Las Przybradzki* Pb : *Przybradz*; *Góra Pochowska* Pch : *Pochów*; *Radocka Góra* cz. i p. Wys : *Radocza*; *Roczyński Las* l. Ro : *Roczyn*; *Rzycka Woda* rz. Rz : *Rzyki*; *Stroniska Góra* g. i p. Zk : *Stronie*; *Tłuczański Las* l. Tł : *Tłuczań*; *Bugaj Zakrzowski* Zk : *Zakrzów*; *Zawiskie Łąki* ł. Bca : **Zawisłe*). Rzadsze są przymiotniki z innymi formantami, np. zawierającymi konektywy (*Łazińskie Pola* p. Gce : **Łaz(y)*). Zanotowano także nazwy starorzeczy tworzone od nazw większych rzek (*Skawisko* cz., jez. i p. Ra : *Skawa*; *Wiśliko* jez. Mie; bag. Sp : *Wisła*). W kilku formacjach prefiksalnych również można dopatrzeć się funkcji relacyjnej, lokalizującej (*Podchełm* Stry : *Chełm*; *Podchlebówka* cz. i p. Bab : **Chlebówka*; *Podkiecka* Jst : **Kiecka*; *Podpuszcza* BkaI : (*Wielka*) *Puszcza*; *Zakobylarz* l. Jr : **Kobylarz*⁶⁶). Sporadycznie zaświadczone deminutywną funkcję formantu *-ek* (*Bęczynek* Bę : *Bęczyn*) i lokalizującą złożonego formantu *Za- ... -e* (*Zadudzie* l. Jsz : **Duda* ~ **Dudy*⁶⁷; *Zaskawie* Wa : *Skawa*). Nazwy potoków tworzono od różnicowano względem nazw wsi formantami *-ka* (*Choczenka* rz. Wa : *Choczni*; *Jastrzębka* rz. Iz, Jst : *Jastrzębia*; *Jaszczurówka* rz. Jsz, Mu : *Jaszczurowa*; *Kurówka* rz. Jsz : *Kurów*⁶⁸; *Ponikiewka* rz. Pn : *Ponikiew*; *Roczynka* l. Tg; rz. Ro : *Roczyn*; *Strykówka* rz. Zk, Db, Stry : *Stryszów*; *Zakrzówka* rz. BaG : *Zakrzów*; może od nazwy potoku pochodzą też *Tłuczanka* ł. Tł : *Tłuczań*), *-anka* (*Inwałdzianka* rz. In : *Inwałd*; *Kleczanka* rz. BaG, Rk : *Klecz*; *Solczanka* rz. ZaW : *Solca*; *Rzyczanka* rz. Rz : *Rzyki*; *Targaniczanka* rz. An : *Targanice*) i *-ówka* (*Czarczówka* rz. Wo : *Czar(n)-cza*⁶⁹; *Kleczówka* rz. Bab, KlG : *Klecz*; *Wieprzówka* rz. An : *Wieprz*), zdarza się też derywacja wymienna (*Bachówka* rz. Bch, Sp : *Bachowice*; *Bulówka* rz. Ro i *Bulówki*

⁶³ Nazwisko *Baraniec* (loco 11 wg *Słownika nazwisk używanych...*) zaświadczone w sąsiednim Wp (T. Kolber, *Motywacja...*, t. 2, s. 21: rok 1930).

⁶⁴ Podobnie zbudowane nazwy motywowane apelatami tutaj pominięto.

⁶⁵ W sąsiednim pow. Su. Zapewne gwarowa nazwa tej wsi ma poświadczony *o < ä*.

⁶⁶ Może kolejna nazwa typu *Jędrysek*, por. nazwisko *Kobylarz* Chrz 4, Kr 4, mKr 25 i in.

⁶⁷ Na mapie 1 : 25 000 nazwę *Zadudzie* umieszczono ok. kilometr na pñ.-zach. od przysiółka Dudówka.

⁶⁸ W sąsiednim pow. Su, por. K. Rymut, *Rechte...*, s 100.

⁶⁹ W sąsiednim pow. Ośw, por. *ibidem*, s. 33.

cz. i p. An, Ro : *Bulowice*⁷⁰; *Frydrychówka* rz. Pb : *Frydrychowice*; *Łękawka* rz. Zg i Łk : *Łękawica*, niehydronimiczne *Sułkówka* cz. i p. Iz : *Sułkowice*). Z suf. *-ica* być może *Pracica* g. i p. Rz, znana też jako nazwa potoku⁷¹. Podobne zjawisko wystąpiło w nazwie lasu utworzonej od patronimicznych *Bachowic*, zapewne za pośrednictwem przymiotnika na *-owski* (**Bachowski Las* l. Bch → *Bachowiec*). Starszą warstwę formacji relacyjnych odzwierciedla stosunek *Skawin(k)a* rz. Lck, Lś, Ski : *Skawa*⁷².

Nazwy importowane to *Cedron* Br, rz. KZ, Br, Pch, Lń; *Francja* Suł, Tg; *Kalwaria* KZ; *Kanada* Pb, Sp; *Palestyna* An; *Tatry* g. Jsz; *Wenecja* Wa; *Wiedeń* cz. i p. Ro, prawdopodobnie także *Lubernia* In ‘Alwernia’⁷³. Moim zdaniem należą tutaj również *Berno* Nd, Ro (z nazwy morawskiego Brna)⁷⁴ i *Stary Żywiec* Ro. Prawie wszystkie odnoszą się do części miejscowości.

Nazw, które z racji braku nawiązań i (lub) niewyraźności struktury wolelibyśmy uznać za niejasne, jest niewiele. Zaliczyłbym tu *Zabrach* cz. i p. KZ, gwar. *Zobrach-u* (mps, s. 26), nieznany mi ze starszych źródeł. Ze względu na pochylenie w prawdopodobnym przedrostku raczej nie byłibyśmy skłonni analizować jej jako *za* + *Brach* i utożsamiać tego ostatniego z nazwiskiem *Brach*, znanym w sąsiednich powiatach (Kr 8, mKr 33, Su 4, Ży 3, BB 7, mBB 10 i in.; *Słownik nazwisk współcześnie...*, t. I, s. 460)⁷⁵. Być może *-ch* jest tutaj hiperyzmem wobec gwarowej zmiany *-ch* > *-k*. Za niejasną nazwę prawdopodobnie dawną uznałbym także wspomnianą wyżej *Rodyszę*. Dalszej dyskusji wymaga *Bełcząc* g. i l. Kcz, Pn⁷⁶.

Najciekawszą – obok wciąż zagadkowej *Skawy* – istniejącą do dziś nazwą powiatu jest dla mnie *Draboż*. Współcześnie odnosi się ona do wzniesienia na pogra-

⁷⁰ W sąsiednim pow. Ośw, por. K. Rymut, *Gewässernamen im Flußgebiet der oberen Weichsel von der Quelle bis zu Soła und Przemsa*, Stuttgart 1993, Hydronymia Europaea 9, s. 12-13.

⁷¹ Z. Babik, *Nazwy rzeczne zlewni Wieprzówki – komentarze do haseł zamieszczonych w „Hydronymia Europaea” 12*, „Onomastica”, 2015, t. XLIX, s. 422-423.

⁷² Derywat zaświadczony już w XIII w., por. K. Rymut, *Rechte...*, s. 178.

⁷³ Por. J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. III, Kraków 1903, s. 48, s.v. *Lubernija*. Żartobliwa nominacja wynika zapewne z obecności w tym miejscu Inwałdu przydrożnej kapliczki, oznaczanej jeszcze na niektórych dzisiejszych mapach.

⁷⁴ Zapewne przeniesiona przez powracających ze służby wojskowej poborowych armii austro-węgierskiej; w Brnie mieściło się też duże więzienie Špilberk. Mało prawdopodobny związek z nazwą Berna szwajcarskiego. Powtarzanie się nazwy w dwu blisko położonych miejscowościach podandrychowskich sugeruje zresztą nieuchwyconą apelatyzującą tego egzonimu.

⁷⁵ Jeden z Recenzentów zwrócił uwagę na istnienie etymologii *Zakopanego* zakładającej wchłonięcie przyimka *zà* w wariacie z pochyleniem, zaświadczonej historycznie głównie w połączeniach z jednosylabowymi formami zaimkowymi. Struktura *Kopane* jest w naszym nazewnictwie znacznie częstsza niż *Zakopane*, ale w gnieździe nazwy stolicy Tatr postać bez *Zà-* nie jest chyba zaświadczona. Objasnienie nazwy jako pierwotnego imiesłowu **zàkòpàno(je)* (gdzie jako archaizmu oczekiwaliśmy właśnie zachowania etymologicznej długości prefiksu) nie traci zatem atrakcyjności, czyniąc zarazem wątpliwą rekonstrukcję absorpcji przyimka z pochyleniem.

⁷⁶ Por. K. Rymut, *Rechte...*, s. 14, s.v. *Bełczonia* [sic!], gdzie nie skojarzono nazwy hasłowej z postaciami akcji UN-owskiej.

niczu St i Bę (ok. 430 m n.p.m.), porastającego je lasu i pobliskiego przysiółka StD. W użyciu jest też określenie *pasmo Draboża* (wzniesienia łącznie ok. ośmiokilometrowej długości). W eksploracji UN-owskiej zapisano postacie *Drabóž -boža* cz. i p. StD, gwar. *Draboš -oža* (mps, s. 74); *Drabóž -boža* cz. i p. StG, gwar. *Drabus Droboza* [sic!] (*ibidem*, s. 72); *Drobož -oža* l. i p. Bę, gwar. *Drobus -oza* (*ibidem*, s. 39), *Drabóž -oža* l. Prz, gwar. *Drobós -oza* (*ibidem*, 43). Wskazują one na wyjściowe brzmienie **Drábóž -oža*, z którego na drodze wyrównań rozwinęły się wymienione brzmienia⁷⁷. W zdjęciu józefińskim⁷⁸ zapisano na mapie dwukrotnie <*Drabocz*> (ark. 17: góra i zabudowania), ale w tekście trzykrotnie <*Drabos*> (strony 97, 114 i 119 wydania). Do ewentualnych starszych przekazów nazwy nie udało się dotrzeć; nie ma jej w *Słowniku historyczno-geograficznym...*⁷⁹ (wyszukiwarka), ale obiekt terenowy sąsiaduje ze wsiami (prócz Bęczyna) o nazwach na dalsze litery alfabetu, których hasel dotąd nie opracowano. W przypadku tej nazwy standardowe procedury etymologiczne zawodzą – jest izolowana jako całość (nie znamy słowiańskich leksemów na †*Drabog-*, †*Draboz-*, brak także odpowiednich nazw osobowych) i nierozkładalna ze względu na osobliwość zakończenia *-óž*, niefunkcjonującego na tych ziemiach jako produktywny formant nazwotwórczy. Zapewne mamy tu nazwę względnie dawną, może nawet niesłowiańską, co korespondowałoby z rangą obiektu – pasmo Draboża jest widoczne z dolin Wisły i Skawy, a także z wyżej położonych miejsc na północ od doliny Wisły, od dawna mogło odgrywać rolę elementu porządkującego nawet skądinąd niezasiedlony i niezagospodarowany obszar leśny między Skawą a Skawinką.

Z powyższych zestawień wynika, że znakomita większość etymonów antropomicznych (w znacznej większości nazwisk), które po wykluczeniu leksyki topomicznej i na podstawie rozpoznania modeli nazwotwórczych i analizy semantyki etymologicznej są podejrzewane o fundowanie toponimów, może być na przestrzeni ostatnich ok. 250 lat zadokumentowana w polskiej antroponimii. Wynika to oczywiście ze względnej świeżości tego nazewnictwa (przeważająca część to mikroojkonimy – nazwy przysiółków itp., z reguły powstałe w XIX i I poł. XX w.). Nazwisk niewystępujących w wykorzystanych zbiorach jest bardzo niewiele, a praktycznie wszystkie mogą być przekonująco uwiarygodnione jako etymologicznie prawdopodobne

⁷⁷ Stanisławskie postacie „gwarowe” z a zapewne oddają wpływ języka ogólnego.

⁷⁸ *Galicja na józefińskiej mapie topograficznej (1779-1783)*, t. I, B, sekcje 1–30, skala 1 : 28 800, Kraków 2012.

⁷⁹ W wyszukiwarce pod adresem <http://www.slovník.ihpan.edu.pl/> [dostęp: 1 XII 2022].

na gruncie regionalnej polszczyzny. Dysponowanie regionalnymi opracowaniami antroponimii opartymi na nowszych archiwaliach kościelnych pozwala lokalizację (i formę, nie zawsze precyzyjnie rekonstruowalną z nazw) nazwisk doprecyzować, niekiedy do poziomu konkretnej wsi, przesunąć wstecz w czasie i w przestrzeni bliżej lokalizacji fundowanych przez nie toponimów, ale też nie upoważnia do całkowitej rezygnacji z wykorzystania pełnych zbiorów przełomu XX i XXI w. – wbrew oczekiwaniom niektórych nazwisk w archiwaliach tych nie znajdziemy. Śledzenie geografii nazwisk, nawet do poziomu powiatu, bazujące na materiałach pełnych, choć względnie późnych, wydaje się bardzo dobrym substytutem historycznych opracowań (mikro)regionalnych, wciąż obejmujących tylko nieznaczną część polskiego obszaru etnograficznego – analiza przeprowadzona powyżej wykazała, że potwierdzenie lokalizacji nazwiska w powiecie loco lub przynajmniej w powiatach sąsiadujących dostatecznie często statystycznie może być potraktowane jako namiastka bezpośredniego potwierdzenia jego obecności w nieodległej przeszłości w bezpośrednim sąsiedztwie fundowanego toponimu.

Obserwujemy obecnie stały postęp w zakresie badań genealogicznych, wynikający z digitalizacji archiwów, możliwości sprawnego przeszukiwania i wykorzystywania zbiorów internetowych, aktywności blogerów itp. entuzjastów, publikujących w sieci efekty swych kwerend archiwalnych, nawet prowadzonych w sposób zupełnie tradycyjny. Zazwyczaj analiza etymologiczna toponimów odosobowych ciągle jeszcze nie może jednak wspiąć się na najwyższy możliwy stopień precyzji, tj. historyczne uchwycenie toponimów *in statu nascendi* w relacji z ich etymonami. Często oczywistość związku między (mikro)ojkonimem i motywującym nazwiskiem zachodzi tylko dla znających lokalne realia autochtonów, którzy w tym zakresie górują nawet niekiedy nad fachowcami⁸⁰. Bardzo dobrym wynikiem pozostaje wciąż potwierdzenie istnienia nazwiska w danej wsi w jednym choćby momencie czasowym, nawet jeśli nie udaje się należycie zsynchronizować momentu powstania nazwy (zwykle ściślej nieokreślonego) z okresem funkcjonowania w niej motywującej nazwy osobowej. Tak precyzyjna synchronizacja długo jeszcze pozostanie „wąskim gardłem” badań nawet nowszych warstw naszej toponimii.

⁸⁰ W maternalnej gałęzi mojej rodziny związek nazwy przysiółka *Budówka* Suł z zamieszkującymi go blisko spokrewnionymi rodzinami Budów (z jednej z nich wywodził się mój dziadek) był zawsze oczywisty. Z tym większym zaskoczeniem w 1992 r. natrafiłem na łamach „Onomastików” na rozbudowany wywód tej nazwy od apelatywu *budowa* (U. Wójcik, *Baza bud- w toponimii polskiej*, „Onomastica”, 1991, t. XXVI, s. 79).

Skróty nazw miejscowości (i parafii): An – Andrychów, Bab – Babica, BaD – Barwałd Dln., BaG – Barwałd Grn., BaŚ – Barwałd Średni, Bca – Brzeźnica, Bch – Bachowice, Bę – Bęczyn, BkaI – Brzezinka (gm. Andrychów), BkaII – Brzezinka (gm. Brzeźnica), Br – Brody, Cho – Choczniak, Chst – Chrzastowice, Db – Dąbrówka, Fr – Frydrychowice, Gce – Gierałtowice, Gki – Gierałtowiczki, Gł – Głębowice, GoD – Gorzeń Dln., GoG – Gorzeń Grn., In – Inwałd, Iz – Izdebnik, Jr – Jaroszowice, Jst – Jastrzębia, JsZ – Jaszczurowa, Kcz – Kaczyna, KID – Klecza Dln., KIG – Klecza Grn., Ks – Kosowa, KZ – Kalwaria Zebrz., Kz – Koziniec, Lck – Lanckorona, Lg – Lgota, Li – Lipowa, Lń – Leńcze, Lś – Leśnica, Łę – Łękawica, Ma – Marcyporęba, Mie – Miejsce, Mu – Mucharz, Nd – Nidek, Pa – Paszkówka, Pb – Przybradz, Pch – Podchybie, Pn – Ponikiew, Pny – Podolany, Prz – Przytkowice, Pwś – Półwieś, Ra – Radocza, Ro – Roczyny, Ry – Ryczów, Rz – Rzyki, Ske – Skawce, Ski – Skawinki, Sp – Spytkowice, StD – Stanisław Dln., StG – Stanisław Grn., Stro – Stronie, Stry – Stryków, Suł – Sułkowice, ŚP – Świnna Poręba, Tg – Targanice, Tł – Tłuczań, To – Tomice, Wa – Wadowice, Wit – Witanowice, Wo – Woźniki, Wp – Wieprz, Wys – Wysoka, Wyż – Wyżrań, Ze – Zebrzydowice, Zg – Zagórze, Zgk – Zagórnica, Zk – Zakrzów, Zw – Zawadka, Zy – Zygodowice.

Skróty nazw pobliskich powiatów: BB: Bielsko-Biała, Chrz: Chrzanów, Cie: Cieszyń, Kr: Kraków, My: Myślenice, Ośw: Oświęcim, Su: Sucha Besk., Ży: Żywiec; prefiks m-: miasto.

Skróty nazywanych obiektów: bag.: bagno; cz.: część wsi (jeśli nazwa odnosi się tylko do niej, skrót pominięto); dol.: dolina (wąwóz); g.: gór(k)a (wzgórze, wzniesienie); jez.: jezioro (starorzecze); krz.: krzaki, l.: las; ł.: łąka; nż.: nieużytki; p.: pole (poła); pa.: pastwisko; rz.: rze(cz)ka (potok); st.: staw.

Słowniki i repertoria

Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII w., t. I-VI, red. A. Cieślakowa i in., Kraków 2007-2016.

Karłowicz J., *Słownik gwar polskich*, t. III: L-O, Kraków 1903.

Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych, <https://www.geoportal.gov.pl/dane/panstwowy-rejestr-nazw-geograficznych>.

Niepublikowany maszynopis „profesorski” pow. wadowickiego, w zbiorach IJP PAN [maszynopis wadowicki, mps]

Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku, t. I-VIII, wyd. K. Rymut, Kraków 2003 [publikacja na płycie CD; całość ma wspólną paginację].

Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, t. I-X, wyd. K. Rymut, Kraków 1992-1994.

Słownik staropolskich nazw osobowych, t. I-VII (suplement), red. W. Taszycki, potem M. Malec, Wrocław etc. 1965-1987.

Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych, Warszawa 1963-1975 (cytowany [jako „tomik”] jest jedynie nr 16: *Powiat wadowicki*, Warszawa 1964).

Mapy

Galicja na józefińskiej mapie topograficznej (1779-1783), t. I, B, sekcje 1-30, skala 1 : 28 800, Kraków 2012.

Powiat Wadowice, województwo krakowskie, skala 1 : 25 000, Warszawa 1961 [mapa czteroarkuszowa].

Ziemia Oświęcimska. Mapa turystyczna, skala 1 : 50 000, wyd. 2, Kraków 2006.

Opracowania

Babik Z., *Nazwy rzeczne zlewni Wieprzówki – komentarze do haseł zamieszczonych w „Hydronymia Europaea” 12*, „Onomastica”, 2015, t. XLIX, s. 401-442.

Babik Z., *Próba oceny skuteczności rozpoznawania etymonów apelatywnych i antroponimicznych w UN-owskich materiałach z powiatu wadowickiego. Część I: Wstęp, apelatywy*, „Onomastica”, 2021, t. LXV, 1, s. 193-216.

Belchnerowska A., *O klasyfikacji nazw terenowych*, „Slavia Occidentalis”, 1991-1992, nr 48-49, s. 13-17.

Borek H., *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1984.

Hrabec S., *Polskie apelatywa toponomastyczne*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, 1968, t. XIV, s. 284-332.

Kolber T., *Motywacja i struktura nazwisk dawnego dekanatu wadowickiego. Część I – analiza, Część II – słownik*, Kraków 2008 [Niepublikowana rozprawa doktorska w repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie].

Kornaszewski M., *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica”, 1986, t. XXX, s. 5-15.

Laberschek J., Tunia K., Wyżga M. *Pod Krakowem. Monografia historyczna gminy Michałowice, t. I: Do końca XVIII w.*, Kraków 2014.

Mrózek R., *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990.

Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany, t. I-, red. K. Rymut i in., Kraków 1996.

Rajman J., *Kościół średniowieczny Oświęcimia (do końca XVI w.)*, w: *Oświęcim – miasto pogranicza*, t. 2, red. B. Czwojdrak i in., Warszawa 2018, s. 343-390.

Rymut K., *Gewässernamen im Flußgebiet der oberen Weichsel von der Quelle bis zu Sola und Przemsza*, Stuttgart 1993, *Hydronymia Europaea* 9.

Rymut K., *Rechte Zuflüsse zur Weichsel zwischen Sola und Dunajec*, Stuttgart 1996, *Hydronymia Europaea* 12.

Rzetelska-Feleszko E., *Wielkopolskie nazwy geograficzne z suf. -ica do końca XVI w. II. Nazwy terenowe i wodne*, „Slavia Occidentalis”, 1978, nr 35 s. 35-67.

Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, t. I, oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, Wrocław etc. 1980.

Słownik prasłowiański, t. I-, red. F. Stawski, Wrocław etc. 1974.

Widlarz E., *Pochodzenie imion i nazwisk mieszkańców parafii Chocznia*, „Wadowiana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2002, nr 7, s. 53-72.

Wójcik U., *Baza bud- w toponimii polskiej*, „Onomastica”, 1991, t. XXXVI, s. 73-81.

Ziemierski M., *Losy Adama Toryaniego (po 6 marca 1701-1756/57), syna rajcy krakowskiego Franciszka Toryaniego, w świetle jego testamentu i pośmiertnego inwentarza*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, 2017, t. XXIII, s. 11-44.

SUMMARY

An attempt to assess the degree of effectiveness of assigning appellative and anthroponomical etymons to toponyms of the Wadowice district as confirmed in the late 1950s.

Part two: onyms, unclear names, conclusions

The paper is the second part of a larger study aiming at characterizing toponyms of the Wadowice district (Małopolska Voivodeship, southern Poland), an area so far regarded as more densely populated only in late Middle Ages or later, on the basis of its etymons, both appellative and anthroponymical. Only names confirmed in the course of data collection in the late 1950s were taken into consideration. The main question to be answered is to what extent the procedures identifying etymons of geographical names currently used by toponomasticians can prove both effective and accurate. In this part of the study, attention was focused on contemporary surnames of the district and surroundings as potential etymons of toponyms characterized by certain formal properties as specified by former research (structures in *-ówka*, *-owa*, *-(ow)izna* etc.). These were subsequently confronted with surnames registered in the archivalia of the former Roman Catholic decanate of Wadowice between 1786 and 1939. The analysis makes it clear that the anthroponymic stock contained in these place names can be shown to be predominantly local, whereas complete repertoires of localized Polish surnames available since the 90es of the former century should be welcomed (and constantly used) as invaluable and reliable basis for such research. Remarks concerning other types of toponyms were presented as well.

Key words: toponomastics, toponyms of the Wadowice district, motivation by person names, surnames of southern Poland